

Eesti Üliõpil. Seltsi Album IX.

Rahvusküsimus I.

**Eesti Üliõpilaste Seltsi Kodumaa Tundmaõppimise
Osakonna ülesandel toimetanud**

U. Ernits.

Eesti Üliõpilaste Seltsi kirjastus -- Jurjevis, 1915.

EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI
ALBUM IX.

A-6316
-9

EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI
ALBUM IX

RAHVUSKÜSIMUS I

EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI KODUMAA
TUNDMAÕPPIMISE OSAKONNA
ÜLESANDEL TOIMETANUD

V. ERNITS

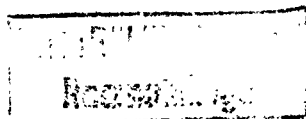
∇∇

JURJEVIS, 1915
EESTI ÜLIÕPILASTE SELTSI KIRJASTUS

Дозволено военною цензурою. -- Юрьев, 1915 г.

„Postimehe“ trükk, Jurjevis.

2

146890

Sisukord.

	Lhk.
Eessõna. V. Ernits	1
Rahvusfilosoofilisest ilmavaatest. V. Ernits	7
Rahvuslik tunne Eestis. J. Aavik	28
Rahvus ja klass. H. Kruus	39
Bibliograafiast	55
Lõppsõna	56

Eessõna.

Kui keemiline sulatis on mistki ainest üliküllastatud, siis tarvitseb ainult väiksema kristalli sellesse heita, et äge kristalliseerumiskäik algaks, et tekiksid suurel hulgal kunstilised kristallrühmad, mis valguskiirtesse sattudes mitmevärviliselt sädelevad. Ei olegi alati väljastpoolt kristalli heitmist tarvis; kristalliseerumispõnevus võib nii tugev olla, et kujuvõtmine nagu iseenesest, spontaanselt võib alata, kui sulatise pingul tasakaal väiksemagi tõuke saab.

Samalaadiline nähtus on maksev ka hingeeluilmas, isikulises ja hulgaliseski: on teadvus millestki tarviliku määrani küllastatud, siis peab see vaimline element enesele kindla kaju võtma, saatusliku seaduspärasusega.

See oli 1913. a. algusel, kui psühholoogilise rahvus-teooria algmõte — integraalsete suhete teooria — nende ridade kirjutaja mõtlemises iseteadlikuma kaju omandas. See

mõte hakkas arenema — kiiremini, tasamini — senni kui see 1914. a. juunil selle albumi esimesse kirjutusse valgus. Viimane oli 1915. a. „Sirvilaudadesse“ kavatsetud, kuid tuli nii „raske“, et selle eraldi väljaantavaks pidi jätma. Ettekantuna Eesti Üliõpilaste Seltsi Kodumaa Tundmaõppimise Osakonna koosolekul tekitas kirjutus huvitavid vaidlusi, mida küsimuse tähtsuse pärast otsustati üles kirjutada kõnes avaldatud mõtete täielikumaks valgustamiseks; korrektuurpoognate põhjal arvati võivat saada muiltki EÜS:i liigetelt ja vilistlastelt sellekohaseid täiendus- ehk iseseisvid paralleelkirjutusi rahvusküsimuse kohta.

Nii tekkis esimese rahvusküsimusalbumi mõte. Loode-tavasti ei jää see viimseks, vaid kutsub esile rea järgnevid, sest kogu küsimus on praegusel ajal äärmiselt aktuaalne, tarvitseb energilist selgitust, mis on iseteadlikuma, sise-mist ja välist omapärasust, iga rahvusliku organismi elu-avalduste kõige täielikumat loomulikkust taotleva tõsise kultuurrahvosluse ja kultuurpatriotismi *conditio sine qua non*. Instinktid, tundmused ja tahtmised, intuiitiivsed jõukuhjamised ja murrangud muutuvad teadvuse juhita palju produktiivsemiks eduteguriteks, kui endises uinavas, iseteadmatumas olekus.

Rahvusküsimuse edasine käsitlemine võib kolmes sihis areneda.

Kõige päält on tarvis teoreetilist selgitust rahvusküsimuse kohta üleüldiselt ja üksikasjus. Vaja seda küsimust vaadelda eri lähtekohtade, eri ilmavaadete seisukohalt, vaja saadud põhivaateid loogiliselt arendada, neid haritud üleüldsusele seeditaviks teha, neid kogurahvalisse teadvusse immutada, mille kaudu rahva sisemine arenemiskäik jõudu ja hoogu saaks.

Teiseks on tarvis meie Eesti rahvusliku mõtte ajalugu valgustada, selle üksikuis järkudes. Vaja vaadelda, kuidas meil rahvusküsimust varemini on käsitletud, missugused elemendid sisaldasid meie rahvusluses eri ajal ja eri isikuil, missuguses enesekeskises ühenduses. Vaja tähele panna, missugune oli rahvusliku mõtte, rahvuslikkude püüete põnevus teatavil ajal; kui palju olenes see väliselt takistavist ehk edendavist oludest, kui palju oli selles rahvusliku mõtte üksikute kandjate isikupärast, spontaanist aktiviteeti. Vaja sedagi tähele panna, missuguse, kas usulise, eetilise ehk esteetilise varjunduse omandas rahvusküsimus eri kandjate interpretatsjoois, tõlgitsemises.

Kõik see ei ole sugugi vähem tähtis, kui rahvusküsimuse üleüldisteoreetiline käsitlemine, sest see õpetab tunda meid endid, meie rahva aatelisi kalduvusi ja püüdmisi, millele tulevik rajatakse.

Siin kohal vaja tähele panna ka neid nähtusi, mida rahvusküsimusega meie ühiskondlikus elus on ühendatud: erakondade „tülisid“, vastastikkuseid etteheiteid ebarahvuslikkuses, rahvuslikus kitsarinnalisuses, klassihuvide ja reaalist arenemispüüete mahasurumises „rahvuse“ nimel j. n. e. Vaja selgitada, palju oli neis tülides ja kokkupõrgetes asjalikku tarvet, palju taas isikulist, vaimlise tasapinna madaluse läbi tingitud elementi. Kõike seda peaks vaatlema ja uurima ilma kibedustundeta, ilma etteheiteita meie rahva lühidaegse kultuurilise elu mineviku tegelastele: nemad on teinud, mis nemad omaaegiste olude ja oma isikulise arusaamise ja energiakapitali kohaselt suutsid.

Nüüdispõlvel jääb ainult meie minevikku küllalt teravalt, kuid objektiivselt analüseerida, selle pärandust prae-

gussegi hariduselusse vastuvõetavaks ja vastuvõtmatumaks jaotada. Peab tõmbama igatahes piiri, kust saadik ja kui palju meie mineviku pärandus meie nüüdisaja hariduselu aluseks peab olema ja tohib olla, ehk jälle meile ainult mitmesuguse väärtusega teoreetiliseks uurimisaineks tohib jääda, mille abil ajaloolist vaatlemisviisi, rahvuskultuuralist ja ühiskondlikku arusaamist teritatakse, vanade vigade kordumisest hoidumiseks, uute, tõhusamate, enam otstarbekohaste rahvuskultuura edendamise teede otsimiseks.

Kolmandaks on meil ääretumalt laialine, tihti põnevalt huvitav vaatlusala rahvuslikuis võitlusis, rahvusküsimuse arenemises kogu maailmas, mis võib meile nii palju õpetlikku ja julgustavat pakkuda, meid meie rahvuslikuis püüdeis ja tulevikulootustes kindlustada. Salved on avatud igalt poolt — jätkugu tahtmist ja julgust neist meie aatelisi tarbeid täita!

Meil leidub juba mõtlejaid, kes rahvusküsimuse käsitlemise omaks kõrgemaks eluaateks on valinud. Rohkem on neid, kes mõne üksiku rahvusküsimuse osa käsitlel ajal peatavad, kõnelemata juba sellest, et rahvusliku ideoloogia kõlapind viimasil ajal suuresti on laienenud iseäranis haritlaste keskel, kuid ka rahvahulkadeski. Kõik see julgustab edaspidisele tööle.

Käesolev rahvusküsimuse esikalbum ilmub Eesti Üliõpilaste Seltsi ümber rühmitunud ringkondade poolt. Suudab see aga laiemalt mõtteid liikuma panna, siis tuleks asja edaspidi nii korraldada, vahet üliõpilaste vaheliseks teha, et kogu küsimus võimalikult mitmekülgselt, kõigi ilmavaadete seisukohalt valgustust leiaks, et järgmises albumites võiksid esineda kõik isikud, ringkonnad ja voolud, kel midagi oma on

tuua rahvusküsimuse käsitusse. Hoolikalt sõeludes puhastatakse kulda!

*

Praegune ilmasõda ei ole tekkinud mitte eestkätt rahvuslike, vaid suurkapitalistik-imperialistlike huvide kokkupõrke läbi. Kõigi sellest osavõtjate rahvaste ja riikide elujõu äärmisena pingutajana, sügavamate, uinuvategi eluinstinktide võimsana virgutajana on see siiski saatuslikult rahvusküsimusegi kogu selles ulatuses päevakorrale toonud; on äratatud ja on ärganud nii mitmedgi rahvuslikud ihaldused ja unistused, mille täitmiseks kummaltki sõdijalt poolt enam-vähem kaugele ulatavad lubamisi on tehtud; tuletatagu näit. meele poolakaid. Väiksemategi rahvaste juures on märgata rahvusidealistlikku tõusu, verehinnaga ostetud, ses lootuses, et rasked ohvrid ühise laia riikliku isamaa hääks ometi tulevikus paremid arenemisvõimalusi peavad tooma.

Üksikute sõjapiirkonnas asuvate rahvaste reaalne tulevik on tume, kätketud salapärase saatuse hõlma. Mis aga kaljukindel, on see, et raskemadgi marud ühtegi neist rahvusist lõpulikult ei jõua murda, olgu kahjud ja kaotused nii suured kui tahes. Need karastavad rahvaid, vähendavad sennist isikulise mõnumaitsmise ja arglikku eluhoidmise tungi, avardavad ilmavaateid ja sümpaatiid üle isikuliste huvide üleüldisteni. Pääle sõja lõpu on kindlasti rohkem ühiskondlikku meelt, solidariteeti, rohkem huvitust rahvuskultuuraliste küsimuste kohta, rohkem seda ohvri-meelsust, mida tugevamal kultuuravõitluselgi tarvis läheb.

Iseenesestki mõista, ei lahenda praegune sõda milgi tingimusel kõiki rahvuslikka küsimusi. Ta tähtsus saab olema vahest selles, et see rahvuslikud küsimused selge-

mini ja teravamini üles seab. See aga kohustab igaühte kõige jõuga kaasa mõjuma oma rahva täiele eneseteadvusele jõudmiseks, selle vaimliseks, majanduslikuks ja ühiseluliseks õitsmiseks. Ühtlasi tuleb selleski sihis tegev olla, et rahvuste vahelt jämedat omakasutungi võimalikult hävitada, rahvuste vastastikkust läbikäimist ja võistlemist humansemaks teha, mis on tähtis kõigi rahvaste vaimlise arenemise kohta.

V. Ernits.

Rahvusfilosoofilisest ilmavaatest.

I.

Me elame tehnika ja teaduse ajajärgul. Loomulik, et need siis ka inimeste teadvuses õige tähtsale kohale on tunginud, kitsavaatelisemate inimeste juures koguni ainuvalitsevale kohale pääsnud. Mida kõike ei oodeta ja loodeta tehnikalt ja teaduselt! Mitte ainult inimkonna elu väliskülje täielikku muutmist, vaid ka sisemise, vaimuelu avalduste ümberloomist, nagu seda ajalooline materialism peab võimalikuks, tähele panemata jättes inimeste vaimliste võimete bioloogilist alust, pärivuse teel aastatuhandete, võib olla miljonite kestes kuhjunud energiakapitali.

Et ka meil teaduselt rohkem nõutakse, kui see anda suudab ja võib oma olemuse tõttu, näitab muu seas J. Jans ühes kirjutuses (Tartu Päevaleht 25, 1914), milles ta kaebab, „loogiline järjekindlus modern-teaduslikul alusel“ puuduvat meie rahvuslusel. Ta leiab, et meie rahvuslus teaduslikult põhjendamatult on, seda unustades, et teadus nähtusi ainult konstateerida ja seletada võib, mitte aga immanentselt põhjendada. Teadus on võimetu iseenesegi olemasolu immanentselt põhjendada, milleks inimese loomuses peituvad teadmisinstante peab tähele panema; viimaseid võib teadus ainult uurida, seletada, mitte aga luua ehk põhjendada.¹⁾

1) Ainuüksi mõistuslik sisemiste väärtuste hindamine, kõige „teaduse“ pääle põhjedamine oleneb õige tihsti teatavist ajufüsioloogilist tingimust, nimelt tundmuste ja instinktide ajukeskkohtade puudulikkusest arenemisest, mida psühiaatrid ja neuroloogid on kalduvad pidama enam või vähem degeneratsiooni psüühilisteks tunnismärkideks; samasugusele „ilmavaatele“ võib ajutiselt viia üleüldine närvikava üliväsimuski, pääaju väsimuskihvtidega koormamine ja äritamine. Igatahes võib see algidus olevid ainumõistuslikka kalduvusi suurendada, nelle selgemat kaju anda.

Ka rahvuslikud elamused esinevad meile konkreetsena hingeelulisena tõsiasi, mille olemasolu maha salata võimatu, kõige rahvusvahelikumal ilmakodanlasegi. Jääb ainult selgusele jõuda rahvuslike elamuste väärtuse ja tarvilikkuse üle rahva bioloogilise (= kehalisvaimlise) arenemise seisukohalt, sest rahva sisemisest arenemisest olenevad kõik selle välised elu-avaldused, mis muidugi omalt poolt jällegi sisemise arenemise kohta mõju avaldavad, sellele laiemad ehk kitsamad piirid tõmbavad, pahemal korral selle koguni võimatumaks teevad.

II.

Meie vaatluse lähtekohaks on üksiku isiku teadvus praegusel silmapilgul, kui kogu reaalse vaimuse inimliku mõistusega käsitatav ürgosa, algelement, millest gnoseoloogilises mõttes konkreetselt kaugemale minna võimatu.¹⁾ Filogeneetilisel ehk sotsioloogilisel vaatlusel, ajaloolisest seisukohast välja minnes jääb üksik isik muidugi ainult lüliks lõpmatumas inimpõlvede reas, kelle loodud materjaalne ja vaimline kultuura üksiku isiku kujunemises igatahes suurt osa mängib. Ajalooline vaatlemine, nii tarvilik ja õigustatud kui ta ongi, jääb ikkagi teoreetiliselt tagasikonstrueeritavaks, teatava määrani hüpoteetiliseks vaatlemisviisiks juba oma käsitusaine olemuse tõttu. Inimkonna ajalooline minevik ei ole konkreetne realiteet gnoseoloogilises mõttes; sellena esinevad ainult praeguse ajani säilinud mälestused, ainelised ja vaimlised, mille põhjal siis ajaloolist arenemiskäiku teoreetiliselt enesele kujutellakse, õigemini minevikku olevikku projitseerida katsutakse, nii palju kui see võimalik, — sest eneseteadvust on võimatu realselt olevikust minevikku viia, kuna aeg ise on sisemisena nägelikuna vaatlusvormina meie teadvuse funktsioon (Kant).

Teoreetiliselt võib ju muidugi kõnelda üksiku isiku teadvust kandvatest jõududest, jumalusest, loodusest materjaalses, spirituaalses ehk panteistlikus mõttes (Häckeli „theophysis“), maa-

1) Mineviku teadvus on reaalne ainult mälestusena praeguses teadvuses, kuna tuleviku teadvuse konkreetne realiteet avaldub käesoleval silmapilgul lootustes ja eelaimetes.

ilmade vaimust jne., kuid need on ikkagi ainult oletused, millega midagi ääretumat enese teadvuses tahetakse ära määrata, fikseerida. Konkreetse uurimise ja tähelepaneku aluseks ei või tulla mingisugune oletatav, hüpoteetiline ülivaim ehk ülijõud, küll aga inimliku vaimuelu vahekord oma enese loodud jumalustega, niipalju kui see isikus reaalselt avaldub.

Kui meie üksiku isiku elusisu tahaksime gnoseoloogiliselt ära määrata, saaksime umbes järgmise formeli. Kogu inimese elu, teadvuse vaatepunktilt nähtuna, on vältav ja laialine vahekordade kompleks, mis alatasa muutub ja areneb. Inimesel on vakekordi enesega, teiste inimestega kitsamas ja laialisemas mõttes, surnud rahvapõlvede pärandustega („haridus“), isiku ja rahva kujuteldava tulevikuga, kogu lähema ja kaugema ümbrusega ja kogu loodusega nii suures ulatuses, kui seda igaüks enese teadvusse suudab mahutada. Need lõpmatamad faktilised vahekorrad omade kajastustega inimese hinges moodustavadgi isiku subjektiivse maailma, mille sisu võib areneda, muutuda, täielikkuse, kõrgeväärtuslikkuse sihis ehk vastupidi. Välismaailm on objektiivses mõttes kõigile ühine, kuid seda vaatleb igaüks ise seisukohalt, ise silmaga, isesuguste elamuste, mõtete ja tunnetega. Kuna objektiivse maailma mõiste matemaatiliselt kindla, konstandi suuruse laadi kannab, on subjektiivne maailm teatavas mõttes inimliku teadvuse ja tahtvuse funktsioon, sest üksikul isikul on igatahes õige palju kaasa kõnelda selles, mis milgi korral inimese subjektiivses maailmas sisaldub. Igatahes on teatava määrani võimalik sellest vääritumid elemente välja sulgeda ja väärilisemid suuremale maksvusele viia. Elutarkus seisabgi selles, et subjektiivsesse maailma ainult häid, täisväärtuslikka elemente vastu võetakse ja neid omas temperamendis ümber sulatatakse, millele järgneb sise mine kristallisatsioon, uus kujuvõtmine, seda täielikum ja selgem, mida paremad olid sulatusaineid, mida põhjalikum ise sulatuskäik.

Kõigis neis vahekorris ehk suhteis on mitu eri külge, mida eraldi vaja vaadelda. Kõige päält on meil tegemist suhete objektiivse küljega, nende reaalse alusega, ilma milleta suhe üleüldse pole mõeldav. On võimatu kedagi armastada, kui tundmusalust isikut pole; samuti on võimatu ideaalidest

vaimustatud olla, kui need inimese teadvuses teatava realiteedi pole omandanud, olgugi hõljuva, hämarapärase.

Suhete väärtus isiku kohta ei seisa aga mitte nii palju nende välises, objektiivses küljes, kui nende sisemises küljes, neis vastukõlades, mõtetes ja emotsioonides, mida teatav objektiivne vahekord meie hinges äratav.

Objektiivse suhte psüühilisel refleksil, mida subjektiivseks suhteks võiksime nimetada, on jällegi mitu eri külge. Kõige päält objektiivse suhte kajastus meie mõistuses (intellektuaalne suhe), mis on igasuguste teadvuste aluseks: rahvusteadvus (või nagu meil harilikult on öeldud: rahvuslik iseteadvus), klassiteadvus, tõuteadvus jne. Teadvuste tähtsus seisab selles, et nad meile orienteerumisevõimalusi pakuvad nii hästi sise-, kui välismaailmas. Pääle selle võimaldab teadvus millestgi teatavate normide ja nõudmiste ülesseadmist tuleviku kohta. Kogu hingeelu, ka tundmused ja tahtmised selguvad, kristalliseeruvad teadvuses.

Ainsast teadvusest pole aga veel mitte küll. Tervele inimese hingele, hästi toidetud, jõuküllasele, füsioloogilisest enesekihvtitusest vabale pääajule ja närvikavale on omane veel otsekohesem, vahetum asjade hindamine, nimelt tundmuse kaudu; viimaste võimupärasus ja kestvus õngi teatava suhte bioloogilise väärtuse näitaja, sest tundmustes avaldub inimese isiku sügavustes peituv algjõud, mille abstraktina kajastusena mõistus esineb; viimast peaks vahest formaalses mõttes instinktide hulka arvama, sest sel on palju instinktipäraseid jooni, enne kõike selle avaldumise sunduslikkuses, iseäranis tugevama mõistuse puhul.

Tundmuslikul, sensitiivsel suhtel võib jällegi mitu eri varjundust olla, eri tundmuste valitsevuse, domineerivuse tõttu. See võib olla hedonistlikku, lõbutundelist, ehk jälle esteetlist, ilutundelist laadi jne.; väärilisemad sensitiivistest suhetest on vahest need, mis paremus- ja pühadustundele rajanevad, mitte ainult kiriklikus mõttes!

Intellektuaalse ja sensitiivse suhtega seltsib alati voluntaarne, tahteline. Tõe poolest, kui meis mingi asi mõtteid ja tundmusi äratav, siis on see tunnistuseks, et sel meie isiku bioloogilise arenemise kohta tähtsust on. Viimast on aga

võimatu maksma panna ilma meiepoolse tegevuseta, kõige vähemal korral meie nõusolekuta; viimast peaks mingisugusena passiivsena aktiveedina karakteriseerima. Tegevus, aktiveet põhjened aga tahtmist, lootuste ja ootuste pääl. Tahte kõrgem aste avaldub teadlikus riskeerimises, kõige kaalule panekus tuleviku nimel, kuna selle õrnem aste soovides, unistustes, igatsustes ja ihaldustes esineb.

Ei tarvitse iseäralikult seda toonitada, et normaalses, hästi arenenud isikus teatav suhe täielikult avaldub, inimese liikuma paneb nii hästi mõtteis, tundmustes ja tahtmistes. Suhte, vahekorra täielikkus ongi see mõõt, millega neid kõlvulisteks või jälle kõlbmatuiks tuleb pidada. On suhe puudulik, ühekülgne, siis on selle põhjus kas välise objekti ehk suhtes oleva subjekti puudulikkuses; viimane juhtumine ei tarvitse aga alati raskest degeneratsioonist kõnelda, vaid nii mõnelgi korral mõõdaminevast, ajutisest arenemisveast ehk mõne hingeelu (ja pääaju) osa üliarenemisest teistega võrreldes, mis normaalseks, loomulikuks peetud hingelist tasakaalu teisendab.

III.

Missugusel reaalsel alusel põhjenedvad rahvuslikud elamused, rahvusteadvus, rahvuslik ilmavaade?

Ehk küll rahvuslus ja isamaalikkus kahte teatava määrani erinevat mõistet tähendavad, on neil siiski nii palju ühiseid elemente, et me neid täie õigusega koos võime vaadelda. Nad edustavad õieti ühe ja sama asja eri külgi.

Rahvuslikkuse ja isamaalikkuse aluseks on kõik need faktilised olukorrad, kõik see ümbrus, milles teatud rahvas elab, ühtlasi kõik see, mis teatavale rahvale vanemilt põlvedelt pärandunud. Meid viiks pikale kõike seda üksikasjalikult loetlema hakata; tähendame ainult, et näit. suurema osa meie rahva liigete jaoks kogu looduse vaatlemine kodumaaga algab ja lõpeb; väljamaa reisid ei suuda üksikutegi elus selle tähtsust vähendada, ammugi mitte rahvahulkades. Samuti oleme meie kõik oma osa saanud kodumaa haridusest, mis pääasjalikult keele tõttu isesuguse, teistest eraldatud ala moodustab üle-

üldis-euroopalise hariduse pinnal; eksiarvamistest hoidumiseks tähendan, et siin mittle üksikutele osaks saavat võõraskeelist kõrgemat haridust pole mõeldud (mis seegi kodus haritud pinnale on istutatud), vaid seda perekonna, seltskonna, kirjan-duse jne. kaudu omandatud, meie rahva ajalooliste mälestuste abil kasvatatud vaimulaadi, mis meid faktiliselt eestlasteks teeb, ka siis, kui rahvuse mõttele vastu on juhtunud sõdima; viimase nähtuses peegelduvad osalt praeguseleegi põlvele omased hingelised vastolud, mis aga tulevikus suuresti vähenema peavad, kui rahvas väliste ja sisemiste elutingimuste paranemise ja tahtliku parandamise tõttu rahulikumas, ühtlasemas arene-misjärku jõuab, vahest ilmasõja loodetava lõpu järele.

Kõige tähtsamaks rahvusliku ilmavaate immanentseks, olgugi harilikult alateadvuses peituvaks aluseks on aga vere-ja tõusugulus, rahvuse tõuline, füüsiline olemus. Selle kaudu on niihästi kogu rahvas kui ka selle üksikud liikmed oma olemise saanud, mis kõige muu aluseks on. Olgugi, et praeguse aja rahvad harilikult mitme tõu segiminekest on tekkinud, on neis siiski teataval tõuelemendil valitsev koht, mille ümber sünnib uus kristalliseerumine, uus tõuomaduste kujunemine. Praegused segatõulised rahvused on uuesti kujunemas tõulise puhtuse poole; selle väliseks märgiks on tugev tõuteadvuse ärkamine elujõulisemate ja enam arenenud kultuurarahvaste juures, selle tõus alateadvusest üliteadvusse. Kus see teadvus endist viisi suigub pimeduse ja harimattuse ehk ebateadusliku „tõueelarvamiste“ eitamise tagajärjel, sääl võib muidugi edeneda tõugude segimine ja sellega harilikult kaasas käiv rahvuse tüübi degeneratsioon.

Küsime nüüd, kuidas kajastuvad need faktilised, reaalsed sidemed ja olukorrad meie rahva hingeelus, selle teadvuses, tundmustes ja tahtmistes.

Kõige päält, kui selge on meil rahvusteadvus, esitatud faktiliste olukordade mõistuslik hindamine? Seda on meil, iseäranis rahvuslikult mõtlevis ringkonnis, muidugi sel määral, kui palju seda meie rahva mõistuse arenemise tasapind lubab, mis muidugi üksikuis isikuis väga mitmesuguses ulatuses avaldub. Kurb on igatahes see asjaolu, et meil pea viimase ajani veel inimesi leidub, kes rahvusliku olemise reaalistest alustest

äru ei suuda või ei taha saada, iseäranis ühekülgse kosmopolitismi ja rahvusvahelikkuse õpetuse mõju all olles. Selgub aga meil üleüldse rahvuse mõte ja rahvusteadvus, siis sunnib see ennast muidugi viimsilegi kahtlejaile Toomastele pääle. Häaks tuunnituseks selgumiskäigu edenemise kohta on ärganud huvitus tõuküsümuse kui meie rahva bioloogilise olemise küsümuse kohta.

Rahvusteadvuse tõus on fataalne, saatuslik. Kui kogu maailmas rahvuse mõte kõveneb ja puhastub, parem- ja pahem-pooliste poliitiliste eelarvamiste köidikuist vabaneb, siis on võimatu meilgi rahvusküsümuses ükskõiksele seisukohale jääda, pääleegi kui sellest loobumist meie rahva välised elutingimused ja sisemised arenemistarvidused tungivalt nõuavad. Teaduslikult, bioloogiliselt mõtlejale inimesele peaks selge olema, et iga individuaalne olevus iseenesest, omast jõu tagavarast, omade, enese olemuses peituvate sihtide järele areneb, väljastpoolt ainult mitmel määral edendavid ehk takistavid mõjusid vastu võtab, neid ümber sulatab. Kultuuraloolise arenemise seisukohalt tähendab see, et iga rahvuslik üksus iseene elu elab, enese pärast, enese aastatuhandete kestes kogutud jõukapitalist, võõrailt rahvailt ainult häid ehk halbu mõjusid vastu võttes; viimasel korral kaitseb muidugi elujõuline rahvuslik organism ennast lagunemise, hävimise vastu, võõraid hävitavid mõjusid jõu kohaselt eemale tõrjudes. Ja nagu looduses eluvõitlus jõuetumid, vigaseid olevusi hävitab, nii surevad ka rahvad, kui neil küllalt kindlust pole väljastpoolt sissetungivate halbuste vastu. Paralleel ulatab veel kaugemalegi. Nagu looduses lagunenu surnukehad uuele tärkavale elule toiduks saavad, nii sulatavad ka elujõulised rahvad lagunenu rahvuste jätmed enestes, olgugi, et see mõnel korral rahvusliku organismi kihvtitamist, rahva väljakujunenu töuomaduste segamist tähendab; viimase eest hoidub igatahes kaugele nägija mõistlik rahvuslus, kuna jäme politseilik marurahvuslus oma ümberrahvustamise tuhinaga on kõige hõelam eugeenilise, töu puhtust taotleva rahvusluse vastane.

IV.

Rahvusteadvusega on kõigelähemas ühenduses rahvustundmus, selle vahekorra sisemine äratundmine, hindamine

ja kalliks pidamine, mis üksikut isikut rahvusega ühendab. Nagu tundmused üleüldse, on rahvustundmuski salapärane, seletamatu omas olemuses, väga mitmekesine omis avaldustes, joobunult ja ülivaimustatult hõiskavist paroksüsmidest (tundemurranguist) alates vaevalt märgatavani põhjavee tasaseni liikumiseni, mis vahest kunagi vee pinnal ei avaldu. Ka selle tundmuse sisuline pool, nii palju kui see mõistuses kajastub ja seletub, sisaldab eneses väga mitmesuguseid elemente. Kord ollakse uhke oma rahvuse väärtuslikkuse üle, kord kurdetakse selle puuduste üle; ollakse vaimustatud mineviku saavutuste ja võitude ehk jälle idealiseeritud tuleviku üle, mille poole kirglikult püütakse; või jälle tuntakse ennast võlglane olevat oma rahva ees nende hääduste ja kultuuravaranduste eest, millest üksik isik rahva liikmena osa võib saada; vahest tuntakse pahameelt ja viha nende vastu, kes rahvuse arenemisteed tahavad sulgeda ehk kitsendada, aimatatakse peidetud värinaga tuleviku raskusi, millele julgelt ja mehiselt vasta minema valmis ollakse jne. Ühe sõnaga, rahvustundmuses sisaldub terve rida tundmusi ja affekte, mis on rahva arenemise ja olemise seisukohalt tähtsad ja sellepärast väärtuslikud.

Igasuguste tundmuste juures on tähtis nende intensiivteet, võimupärasus, mis närvikava tervisest ja jõuküllusest oleneb. Jõuetumad, rikutud närvid ja arenematu pääaju ei suuda iialgi harmoonilisi, ilusaid ja tugevid tundelainetusi tekitada ega kanda — ja see asjaolu seletabgi suurelt osalt, miks meie rahvustundmus nii puuduline, mõnel korral jäme ja ebameeldiv, ehk jälle vesiselt maotu, lääge on omis avaldustes. See on vahest ehk osalt põhjust võinud anda meie käremeeliste kogu rahvustundmuse hülgamiseks, kuna puuduliku mõtlemise tõttu asja enese ja selle üksiku avalduse vahel vahet ei tehta ¹⁾.

1) Peab tähendama, et rahvusluski patoloogilisel kujul võib avalduda, nimelt kui selle kandjate vaimline konstitutsioon enam-vähem psühopatoloogilist laadi on, või kui nende ühiskondlik seisukoht (bürokratia, aadell) neid teatava määranl rahvuslikkudele liialdustele ja jämedustele sunnib. Seesugune hooplev, määratsev, ettetikuv, übelt uhkustav, egoistlik, teiste rahvaste vastu süd ametu ja jultunud psühopatoloogiline marurahvuslus paistab loomulikult teravamini silma, kui terve, tagasihoidlik, humaanne rahvuslus, mis küll sõdib visalt omade eluõiguste eest, kuid võitluse abi-

Teiselt poolt ei saa aga sedagi tähendamata jätta, et selle põhjuseks võib teatava määrani olla üleüldse peenemate tunduste puudulik arenemine meie rahva juures, mis nähtavasti meie tõuliseks veaks on, tingitud mineviku ja oleviku raskeist elutingimustest ja närvihügieeniliste teadmiste puudusest; seda aitab edendada kogu praegune massilise sotsiaaldemokraatia jämedavõitu õhkkond¹⁾ oma tegelik-materialistliku eluvaatega, rahva mineviku elutarkusest pärandunud usuliste, kõlbuslikkude, rahvuslikkude jne. „eelarvamiste“ hävitamisega, klassiviha õhutamise ja jne. Eksiarvamistest hoidmiseks pean otsekohe tähendamata, et seda väites töölisteklassi püüdeid paremuse ja ühiselulise õigluse poole, ka klassivõitlustki sugugi ei taheta eitada; ainuna rahvuskultuuriliselt seisukohalt põhjendatud nõudmisena on tööliste klassi kohta, et see määratu jõud, mis ennast kogu inimkonna tuleviku hariduse kandjaks peab, oma ülesande väärilisel kõrgusel seisaks, enesele tõesti edumeelse, s. o. kõiki isiku bioloogilise edenemise nähtuseid, tarbeid ja nõudmisi arvesse võtva ilmavaate looks. See ilmavaade ei saaks aga kõige oma käremeelsuse juures aastatuhandete kestes kujunenud „eelarvamistest“ ühe käeheitena lahti, vaid võtaks neist paremad, isiku bioloogilisele arenemisele tarvilikumad osad uuegi eluvaatluse põhjuskapitali hulka. See bioloogiliste teaduste selgitatud rahvussotsialistlik ilmavaade ei saa tähelepanemata jätta rahvuslikkagi elamusi, rahvuslikka tundmusi, kui inimliku hingeelu ilusamid, võimsamid avaldusi, mis inimese subjektiivist maailma võivad määratumasti rikastada.

V.

Inimliku hingeelu avaldustel on kaks külge: passiivne (vastuvõttev) ja aktiivne, tegevuslik. Need on aga enese keskel alalises ühenduses, sest tahtmised, tungid ja tegevus põhjenevad ühelt poolt jõukülluses ja instinktide tugevuses, mida pärivuse teel saadud ja isikliku jõu säästmise abil värskena

nõude valikus ilalgi psühofüsioloogiliseni ja sellega ühenduses kõlbuslikuni alaväärtuslikkuse ni ei alandu.

1) Muidugi on seda väljaspool sotsiaaldemokraatiatki, jämedalt elu maltseva kodanluse ringides vahest mitte vähem.

ja võimsana on hoiatud, teiselt poolt neis mõtteis ja tundmustes, mis isikut teataval pilgul või ajajärgul valdavad. Kogu inimlik tegevus ongi päritud ja isikuliselt kogutud jõukapitaliga kauplemine käesoleva aja nõuete ja tingimuste kohaselt; need kajastuvad aga inimlikus teadvuses mõtteina ja tundeina, mis otsekoheselt ehk kaudselt teatud tunge ja tahtmisi juhutavad.

Loomulikult tekitavad rahvuslikudgi instinktid, mõtted ja tundmused isikus tahtmisi, tunge ja tegevust, mida rahvuslikudeks võiks nimetada, sest et nad rahvuse enese piirides, rahvuse enese kasuks täiel määral maksvad on. Sisuliselt ei lähe nad tihti üldinimlikuist püüdeist lahku, kuid erinevad neist ainult omade kandjate ja sihi poolest selle tõttu, et nad teatava rahvuse ajada on, teatava rahvuse kasuks tulevad. Kapital on näit. täitsa rahvusvaheline asi, raha- ja pangasjandus samuti. Kui aga see teatava rahvusega ühendatakse, teatava rahvuse teenistusse sunnitakse, siis leiab see palju rohkem tähelepanekut teatava rahvuse keskel, avaldab kogu rahva arenemise ja iseteadvuse kasvamise pääle palju suuremat mõju, kui samas ulatuses, samas piirkonnas toimiv rahvusvaheline ehk võõrarahvuslik rahatalitus; viimane töötab koguni teatavas mõttes rahvuse kahjaks, kuna ta selle majanduslikust lisatoodangust tubli osa teise rahvuse keskele juhib. Samuti on lugu kõigi üleüldisinimliku kultuura varandustega: neil on meie jaoks nii palju väärtust, kui palju meie neid enese kasuks, oma rahva ehk selle üksikute enam arenenud liigete arenemiseks maksma suudame panna; väite viimane pool käib peenemate, kõrgemate vaimliste varanduste kohta, mis omal täielikul kujul iialgi hulkade omanduseks pole võinud saada.

Esitatud väite maksvus ulatab kaugemale, kui seda harilikult arvataksegi. Rahvusmõtet eitavil sotsialistlikkudel doktriinidel (õpetustel) oli ja on nii palju tähtsust meie kohta, kui palju see Eesti töölise ehk „tööliste sõbra“ vaimliseks omanduseks sai, muidugi rahvuslikus välimuses, sest Vene ehk muid keeli mõtlevid Eesti töölisi ja „tööliste sõpru“ on meil ikkagi liiga vähe, kui neid üleüldse leidub. Ei tarvitse palju seletada, et nende rahvuselt eneselt laenatud abinõudega rahvuse mõtte eitamine iseenesest eitav väärtus on, haiglus

teatava rahvusliku organismi ühes osas. Või milleks muuks võib nimetada seda, kui Eesti keeles Eesti keele kui meie rahvuse kandja tähtsust eitada või kahtluse alla tõmma? on tahetud! Õigust öelda, niisugune jäme rahvus mõtte eitamine esineb meil ikka harvemini — sotsialistlikultki mõtlevad ringkonnad näivad sellest üle kasvavat — kuid jäänud on senni ajani igatahes teatav irisemine meie rahvuslike ettevõtete ja kavatsuste kallal, mis mõnelgi korral tarviliku terava, kuid hääd sooviva arvustuse aset täidab. Selle nähtuse põhjuste eritlemine toob meid lähemale rahvusluse ja poliitika enesekeskise suhte küsimusele.

Vist ei ole vääär väide, et puhast rahvuslust, ilma mingisuguse poliitika lisaseguta praegu vähe on leida enam-vähem laialisema liikumise kujul; üksikute mõtlejate teadvuses on see muidugi võimalik. Alati on rahvuslust selle ehk teise poliitika-sihiga ühendatud, mitmelgi korral kõrvaliste sihtide kaitsekiibiks tarvitatud. Ka on rahvustundmuse, kui tugeva ühiselulise instinkti kōditamine ja äritamine üks paremist abinõudest rahvahulke oma võimu alla saada, neid teatavas sihis liikuma panna. Kohasteks näitusteks on igasugused suurte rahvaste shovinistlikud, marurahvuslikud liikumised, mida kui määratumid algjõu esile murdumisi psüholoogilise huvitusega võib vaadelda, kuid mille tarbekohasus siiski on õige tihti enam kui küsitav.

Ei ole seegi juhtumine, et rahvuslus suuremal hulgal juhtumistel kodanlusega on ühendatud. Oli ju kodanluse esile murdumine ajaloo näitelavale teatavas mõttes meie moderni vaimuilma algus. Vabaneti feodalistlikest traditsioonidest ja keskaja skolastilisklerikaalsest ilmavaatest, oldi vaimustatud vabaduse, venduse ja ühetaolisuse aateist. Loomulik, et niisugusel aatelise sulamise ja uuesti kujunemise puhul ka rahvuslikud instinktid ja elamused omisse õigustesse pääsid, et nad romantilise aja tugevamana vaimlisena tegurina koguni iseäraliku, erakorralise tähtsuse omandasid. Alles hiljemini hakati nendega toimima kõrvaliste sihtide saavutamiseks.

On arusaadav, et hiljemini ajaloo näitelavale ilmunud neljandal seisusel (töolistel) teatav õigus oli kodanlist poliitikat ajavast rahvuslusest loobuda. Seda tehti aga nii põhjalikult, vähemalt väliselt, et kogu rahvusteadvusest ega

tundmusest pea midagi järele ei jäetud. Sisemiselt jäid aga faktilised, objektiivsed rahvuslikud olukorrad muutumata — ja nii satuti ebakadestatavasse seisukorda, kus iseene saatuslikka suhteid oma rahva vastu, seega siis iseennastki alaväärtuslikuks, eitatavaks pidi tunnistama, kui taheti rahvusvahelikkuse usutunnistusele kirjatähelikult ustavaks jääda. Sellest sisemisest vastolust on väljamaade enam arenenud proletaarline ideoloogia juba vabanemas — töörahva keskel on aukartus rahvusegi mõtte vastu loomulikuks tunnistatud.¹⁾ Samas sihis areneb muidugi meiegi tööliste klassi ideoloogia, kui selleks tarviline ilmavaatelse küpsuse aste on saavutatud, kui mõtet ja selle kandjaid suudetakse üksteisest eraldada.

Meilgi on rahvuslikku mõtet senni ajani, kõige vähemalt teatavalt poolt, Eesti kodanluse, õigemini selle idealistlikult sublimeeritud modifikatsiooni, eduerakondluse ainuõiguseks peetud, mõnel puhul ka E. R. E. ringkondade eneste poolt, mille tõttu Eesti rahvuse mõte sai mitmelgi puhul mõne meelest sotsiaalse edu takistaja, sotsiaalsetelt küsimustelt silmade kõrvale pöörja tähenduse. Selles mõttekäigus on kahtlemata eksitud. Meie rahvuslus on ennast kaitsvas seisukohas, mille tõttu sel ei või pääletungiva, agressiivse imperialistliku shovinismiga palju ühist olla viimase eitavis avaldustes; mis aga üleüldse meie rahvusluse puutub, siis on see tihti lubamatult loid ja ükskõikne.

Mida kõrgemale hariduslikus arenemises jõutakse, seda enam on erialul ühinemise tarvet muis asjus lahkuminevategi ilmavaadetega isikute keskel. Teadusmehed peavad näit. omil erialul rahvusvahelikka kongresse, poliitiliste ilmavaadete lahkuminekute pääle vaatamata. Omast rahvusest loobumine ei tule niisuguse faktilise rahvusvahelikkuse avaldumise korradel kellelegi meele; küll on aga võimalik rahvusvahelikkuse ja rahvusluse kokkusobimattuse üle siis teoreetiliselt ja põhjusemõttelikult filosoferida, kui kummagi mõiste reaalse sisu üle hämaras ollakse.

Mis keelaks meiegi mitmesuguseid poliitilisi rühmitusi rahvuslikuis algkõusimisis enam-vähem ühte pidamast, siiski

1) Et sotsialistid mõnel korral kahjuks marurahvuslastenagi võivad esineda, seda näitab praegune ilmasõda.

omist sotsiaalpoliitilisist vaateist loobumata? Pääasjalikult vist küll ilmavaateline arenematus, fanaatiline kitsarinnalisus ja primitiivne vastastikkune võõrastusinstinkt, mis vahet ei tee mõtte ja selle kandja, mõtte sisu ja selle väliste avaldumismoodude vahel, mis ei näe sügavamat ühendavat sidet väliselt nähtavasti mõnelgi korral vastakaste põhjusmõttelikkude seisukohtade vahel (näit. rahvuslus ja rahvusvahelikkus). Teiselt poolt aga mõjuvad siin kaasa juba varemini mõlemilt poolt kihvtitatud vahekorrad ja suurelt osalt nende pääl põhjenev vastastikkune usaldamatus ja lugupidamatus — nähtused, mida küll võimalikult ruttu peaks haritud Eestist eemale tõrjuma, esinegu need mil puhul ja kelle poolt tahes.

Igas enam-vähem korralikus parlamendis on erakondi kõige parempoolsemist alates äärmiste pahempoolisten. Ehk küll oma vahel ägedas sisemises võitluses ollakse, esinetakse väljaspoole ikkagi ühe parlamendi ja selle seljataga seisva riikliku ühenduse edustajaina. See on, leitakse kõige suuremate põhjusmõttelikkude lahkuminekute pääle vaatamata ometi ühiseid huvisid, mille eest ühiselt välja astutakse. Mis keelaks meilgi ajakirjanduse ja muude avalikkuse abinõude kaudu seesuguse rahvusliku parlamendi moodustumist, milles võimalikult palju sisemisi lahkuminekuid ja elavust oleks, kuid mida siiski ühendaks vastastikkune aru saada tahtmine, aumehelikkus esinemistes ja teatavate võimalikult laialisele alusele seatud rahvusliku elu algnõuete hääkskiitmine ja toetamine. Õieti olemegi selles sihis tublisti arenenud, kuid tihti ei taheta või ei juleta seda enesele tunnistada, mitmesuguste ja mitmeväärtuslikkude abinõudega varjata püüdes seda immanentselt rahvuslikku momenti, millest käremeelsemgi meist lahti ei saa, kõige tahtmise pääle vaatamata. Kas peame veel kaua aega ootama, kus kõigil, kes ennast eestlasteks nimetavad, kodanlist julgust jatkuks objektiivselt olevid rahvuslikka vahekordi subjektiivselt, sisemiselt täiel määral hinnata, maksvaks tunnistada, ja sellest tarvilikka järeldusi teha?

VI.

Iseäralikku psühholoogilist huvitust pakub silmapilk, kui isik enesele tugevasti sisemiselt „mina“ ütleb. Nagu igaüks

teab, tõuseb sel korral inimese iseteadvus, enese väärtuse tundmus, tiheneb kogu hingeelu, omandab selgemad, teravamad jooned. „Mina“ ütlemiss-võime energilikkus ongi arvatavasti kõige parem hingelise arenemisejärje mõõdupuu, iseäranis kui hindamisel psüühilise aktiveedi seisukohalt välja minna.

Väga tähtis on tähele panna, mis sünnib energilise „mina“-ütlemiss ajal inimese kehas. Filosoofide ja füsioloogide tõenduse järele ja a t a m e, k i n d l u s t a m e meie ennast „mina“ öeldes, mitte ainult psüühiliselt, vaid ka füüsiliselt. „Mina“ öeldes on kõik meie tähelepanek meisse endisse juhitud, kaugelt suurem osa kehanärve saab keskjaamast ärituse, mis igal pool musklid enamvähem pingule tõmbab, vere käikugi teatava määranis kiirendab. Kogu keha saab energilisema, teravama ilme, omandab ühes vaimuga kõrgema bioloogilise kujuväärtuse¹⁾. Seda nähtust nimetatakse e n e s e j a a t a m i s e k s.

Mitte ainult üksiku isiku elus ei ole enesejaatamine tähtis. See võib kaugemalegi ulatada, üle enam-vähem ühesuguste huvidega isikute rühmadegi, kus juures iga üksik kõigi teiste peäle mõju avaldab, ühtlasi ise neilt mõjusid vastu võtab. Nii tekib klassiline, seisuslik, erakondlik jne. enesejaatamine; selle avaldusena on teatav rühmaline iseteadvus, teatav kindel meelsus ja usk oma rühma ülesandesse, teatav distsipliin, mis rühma püüdeid lagunemise ehk tahtliku lahutamise eest kaitseb. Kõik see on aga kõige lähemas ühenduses enesejaatamise energilikkusega; see aga on omalt poolt teatud rühmas kokku kuhjunud bioloogilise energia avaldumismood, ja sellena võib see ainult teatava matemaatilise ala- ja üli-

1) Peab absoluutist väärtust kujuväärtusest eraldama. Esimene põhjeb pärlvuse teel kuhjunud energiakapitalis, mis matemaatiliselt kindlana suurusena esineb, mida suurendada võimatu. Viimane, s. o. individuaalne kujuväärtus teataval momendil oneneb sellest, kui suur osa energia algkapitalil on liikuma pandud ja kui tarbekohaselt. Üksik isik ei suuda enese absoluutist bioloogilist väärtust tõsta — ta võimupiiri kuulub ainult individuaalse kujuväärtuse tõstmise teatud kindla piirini ehk jälle selle alandamine, äärmisel korral täieliku hävimiseni. R a h v a kohta, lugematute inim põlvete ulatuses, on aga võimalik selle absoluutse bioloogilise väärtuse tõusmine; see teostub eugeenilise otstarbe kohaselt liidetute abielude kaudu, kuna järeltulejais vanemate energiapotentsid ja avaldumismoodud summeeritakse.

määra vahel kõikuda, teatud kindlasti veetud piiridest välja pääsmata. Muidugi, mida ühtlasem on teatud rühm huvide poolest, mida paremast inimollusest ta koos seisab, seda tihedam ja tugevam on ta enesejaatamisprotsess, lähinedes teoreetiliselt mõeldavale ülimäärale.

Samasugune enesejaatamine on maksev rahvusegi piirides, sest kogu rahvuslus omis avaldustes ei olegi muud, kui enese kindlustamine, enesejaatamine, enese sisemise pinguloleku, sisemise jõutundmuse ja distsipliini tõstmine kogu rahva poolt. Peaks arusaadav olema, et sel protsessil on määratu suur bioloogiline tähtsus, sest see näitab rahva tervist, jõudu areneda ja kasvada väliselt, süvenduda sisemiselt, järjest kõrgemale iseteadvuse astmele jõudes, järjest tõsisemid nõudmisi enesele asetades omade võimiste tarvitamisel, järjest suuremat sisemist ja välist korda ja sihikindlust enese eluavaldustesse tuues, sest ainult viimasel korral on võimalik antud energia kapitaliga kõigesuuremid tagajärgi saavutada.

Rahvusliku enesejaatamise (mis klassilist enesejaatamist sugugi ei taha eitada) vastu võib vaevalt keegi midagi asjalikku, kaaluvat ette tuua, ehk olgu et lagunemist tarvilikumaks peetakse kui arenemist, tervajoonelisemat kujunemist. Niisuguse degeneratiivse ilmavaatega (mis ennast nii mõnelgi korral kõige käremeelsema edumeelsuse ja demokratismi hilpudega püüab katta) ei arva aga tõsiselt keegi, kelles elu instinkt valitseb, kelle hingeelu laad on kokkukõlas üleüldise edenemise sihtjoontega, mida intuiitiivselt enam-vähem selgesti aimatakse; mõistus võib neid jällegi ainult konstateerida, omade instinkte selgitavate loogiliste operatsioonide aluseks võtta.

Rahvuslikku enesejaatamist eluliselt tarvilikuks tunnistades võtame meie enese pääle tõsise kohustuse selle edendamise ja arendamise sihis tegev olla, meie võimiste ulatuse piirides. Ei tohi ükskõikne, hoolimatu olla oma rahva edene mispüüde vastu, ei tohi oma abi keelda, kus seda vaja on. Veel vähem on lubatud asjatupid ja põhjendamataid segadusi sünnitada meie rahva elus, ebakõlasid luua selle edenemise sümfooniasse, mis võimalikult täielikuma harmoonilikkuse sihis peaks harguma. Vastolud ja kokkupõrked üksikute

isikute, asutuste, rühmade ja voolude vahel peaks võimalikult asjalikult, võimalikult vähese jõu-, sõna- ja tindikulutusega ära õiendama, mitte aga niisuguseks põhjalikuks teise (ja oma jämeduse kultiveerimise tõttu iseenesegi) mahategemiseks muutma, nagu see meil paraku veel väga võimalik on. See on õigupoolest halb tunnismärk, mis meie rahvusliku enesejaatamise, meie rahva sisemise distsipliini nõrkusest kõneleb. Tugev, vaimliselt hästi arenenud rahvas ei luba enese keskel igatahes niisuguseid mõttesegamisi ja isikulis-üleüldiseid vasinguid, nagu need meil veel võimalikud on. Patt on õigupoolest rahva teadvust alaväärtusliku tülikõmuga ja tüliihaga täita, sest see viib rahvast alla poole tema vaimlises arenmises, edendab jämedust ja hingelist nüridust. Ainukeseks seletuseks, kuigi mitte vabanduseks selle patu harjutajaile on nähtavasti see asjaolu, et nad vist alati „ei tea, mis nemad teevad.“ Olgu see neile andeks antud siis, kui nad arusaamisele jõuavad, et lubatud on ainult täisväärtuslikku ja puhast vaimutoitu inimestele ette kanda!

VII.

Me oleme võrdlemisi pikalt peatanud selle juures, kuidas avaldub rahvuslik vaimline olemine käesoleva momendi seisukohalt. Kuid nagu üksiku isiku teadvus ainult käesolevast ajast saadud muljeist koos ei seisa, nii ka rahvuslik koguteadvuski mitte (eksiarvamistest hoidumiseks olgu tähendatud, et viimane on olemas ainult üksikute isikute teadvuses, nii siis intra-, mitte transsubjektiivses mõttes). Ka käesoleva momendi rahvuslik koguteadvus sisaldab eneses palju endise aja mälestusi ja tuleviku lootusi. Nii püsivad rahva mineviku väärtuslikumad juhtumised, elamused ja tooted, ainelisel ja vaimlisel alal, mälestuste kujul rahva praeguseski teadvuses, seda rikkastades, kontinueeriti, jätkuvust rahva minevikuga alal hoides ja teatava määrani tuleviku sammusid juhtides. Sellelt seisukohalt on arusaadav see huvitus, võiks öelda peaaegu kirk, millega meil igasuguseid endisaja mälestusi, igasugust vanavara on kogutud ja veelgi kogutakse. Peab siiski tähendama, et

ainult teatav osa kogutud aineist on seda väärt, et seda endisel ehk uuendatud kujul jällegi maksma panna meie rahva elus; suur osa jääb rahvateadlastele aineiks meie rahva lapsepõlve kirjeldusel ja uurimisel. Et meie määratumil vanavara lasudel sellelt seisukohalt suur tähtsus on, seda ei tule muidugi keegi keelma, kel on vähegi aimet rahvateadusest ja selle rahvuslikust tähtsusest.

Meie vanavara ja selle rahvuslikku tähtsust on ülistatud, on sellele kiidulaule pühendatud. Nüüd, kus muidgi väärtusi meie rahva teadvusse on tunginud, jääb matemaatilise seaduspärasuse tõttu vanavaralistele huvidele võrdlemisi vähem maad kui enne. Kui meil korjamistöödega lõpule saadakse, siis jääb vanavara sügavam läbiuurimine üksikute eriteadlaste ja kunstnikkude asjaks, kelle tegevuse tagajärjedena parem osa meie rahva muinaspärandusest uuesti rahvuslikku teadvusse imbus, seda omapäraste joontega rikastades.

Palju tähtsam meie rahva elule olevikus on selle tulevik, nii palju kui see praegusel silmapilgul realselt avaldub teatavatena tulevikku sihitud tungidena, tahtmistena, ideaalidena, tuleviku usuna ja lootustena. Selleks, et millegi poole püüda, midagi kätte saada tahta, peab kõige päält teadma, kuhu püütakse; see teadmine juhib siis tegevust juba olevikus. Nagu üksikul isikul, nii peavad ka rahval omad ideaalid olema, mis realsena hingelisesena tõukejõuna rahva tahtmisi, päritud jõukapitali liikuma panevad, seda tugevamini, mida täielikumad ja selgemad, ilusamad ja kaasakiskuvamad nad on.

Kui suured ja kõrged ideaalid meie rahvas üles seab kui suure hooga ja kui kindla usuga ta nende poole püüab, oleneb lõpulikult rahva pshühofüüsilisest jõuküllusest. Ja siin tulemegi kogu meie rahva elu valusama koha juure: meil ei ole kuigi palju ülevoolavat jõuküllust, vaid selle asemele tihti päälle jõuetust, leigust. Näib, nagu oleks suurema osa meie kaasrahvalaste pääaju ja närvikava liiga kurnatud, liiga väsinud, võimetu midagi kõrgeväärtuslikumat tootma, sügavamid tundmusi kandma, liiati veel kõrgeid ideaale üles seadma ehk nende poole püüdma. Sest inimese kõrgem vaimu-elu, ideaalid, valmistatud püüded jne. on kõige lähemas ühen-

duses pääaju ja närvikava füsioloogilise kõlvulikkusega, jõukül- luse ja värskusega. On see aga rikutud kas pärivuse kaudu ehk aga isiku enese hoolimattuse või teadmattuse tõttu (alkoho- lism, suguline enesekulutamine, ebatervislikud elu- ja töötü- gused, rasked ja hävitavad hingelised elamused jne.), siis on saatuslik, et sellega ühes inimene parema osa omast vaimuelust peab kaotama; ta võidab selle alles siis teatava määran- tagasi, kui ta oma pääaju ja närvikava endise füsioloogilise tervise ja värskuse tagasi võidab.

Meie rahvusluse loidust, ükskõiksust, selle avalduste primi- tiivsust, labasust, mõnel korral jämedustki tuleb vist küll esi- tatud alajõulikkusega, hingelise jõupuudusega seletada; viimane avaldub kõigepäält alatundelikkuses, tundmuste, sümpaatiate ja huvide puuduses, ebaühiskondlikus, kinnises hingelaadis. Rahvas, kes nii palju suutis alkoholi kihvti enesse imeda, kelle hulgas suguline enesekulutamine mõnelgi korral loomulikku piire ei tunne, kellel kõige lisaks õige vähe hügieenilisi teadmisi on, mis iseäranis närvikava tervishoiusse puutub, — ei või nii suurt vaba vaimlise energia massi tekitada, mis kas või vastu tahtmist esile murduks rahvuslikuna vaimustusena, idealismina, vankumatuna usuna meie rahva suure tulevikku. Hoopis selle vastu: hingeliselt labastatud, nūritud olekus naeretakse meil tihti päale niisuguse „lapseliku vaimustuse“ üle! Kas ei ole see mitte paha sümptomaatiline nähtus, et meil vaimustus võõraks kipub jääma, kuivale tundevaesele igapäevasele reh- kendamisele maad andes?

Peab oletama, et see kõik ainult ülemineku aeg on, et sellele järgneb uus mehisuse, jõudude kokkuhoidmise ja kuhja- mise ajajärk, mitte selleks, et ihnuse viisi (hr. Ed. Laamanni arvates „kõõgifilosoofia“ põhjusemõttele, vt. Tartu Päevaleht nr. 44, 1914 a.) ainult kokkuhoitud jõukapitali olemasolu üle hääd meelt tunda, jõudu ennast millekski tarvitamata. Ei! Jõudu hoitakse alaväärtuslikult kulutamast sellepärast tagasi, et seda täisväärtuslikult, hingeküllusest välja anda nende aatelisemate sihtide saavutamiseks, mis iga üksiku isiku vaimlist arenemis- järge vastavad. Suudetakse meil selles mõttes rahvushügi- eeniliselt edeneda, siis tõuseb, tugeneb ja puhastub ka meie

rahvuslik meeleolu, luuakse kõrgemad rahvuslikud ideaalid, tekivad suuremad ja tugevamad rahvuslikud tahtmised, puhastuvad, selguvad ja tugenevad rahvuslikud tundmused, kasvab usk meie rahva sisemisse suurusse, mille saavutamiseks meie kõik oleme kohustatud kaasa aitama.

VIII.

„Aga“ — öeldakse vastu „reaalsel alusel“ seisvate kärmeeliste ja ajalooliste materialistide poolt — „ideaalidest, tahtmistest ja tuleviku usust pole veel küllalt. Need on midagi illusoorlikku, see on lapselik ilutsus, unistus, ajaviide, millel vähematki tagajärge ei tarvitse olla!“

Vaatleme seda etteheidet lähemalt. Kõige päält peame tunnistama, et tõepoolest platoonilised ideaalid võimalikud on, s. o. niisugused, mida ainult aukartusega vaadeldakse ja imetellakse, kuid mille poole sagedasti ei püüta, sest et nad liiga kõrgel on, väljaspool inimlikkude jõudude ulatuspiiri. Olgugi, et need ideaalid inimlikku tegevust harilikult ei juhi, võivad nad siiski heledamaks kohaks olla, millel inimese vaim puhkuspilkudel võib peatada.

Rahvuslikud ideaalid peavad aga hoopis midagi muud olema. Neil peab oma reaalne sisu olema, mis teatava määraneni saavutatavgi võib olla, olgugi kaua kestva vaevanägemise ja võitluse järele. Või on see unistus, et meie rahvas tulevikus tervem, jõukam, tugevam ja iseteadvam peab olema, kui praegu? Ei suuda meie edenemist tahta, seda uskuda? Vastaku nende küsimuste pääle jaatavalt, kes seda võib, ja püüdku ilma ideaalideta tuleviku poole, kui seda võidakse. Ka kõige realistlikumil sotsiaaldemokraatidel on (kõigevähemalt hulkade jaoks) nõiduvalt ilusad unistused tulevikuriigist, kus ei pea olema häda ega viletsust, vaid kus vabadus, vendus ja ühetaolikkus võimalikult kõige suuremal määral valitsevad. Miks ei taheta meile rahvuslikka ideaale lubada, ka siis mitte, kui need sotsialistide omadest palju reaalsemal alusel seisavad?

Puudutame veel ideaalide ja tahtmistega bioloogilise tähtsuse küsimust. Lähtekohaks on jällegi moderni hingeteaduse

ülesseatud õpetus psühofüsioloogilisest paralleelismist: igale vaimuelu avaldusele vastab teatud füsioloogiline protsess pääajus ehk närvikavas. Sellelt seisukohalt vaadates omandavad ideaalid pääle psüholoogilise veel koguni teatava füsioloogilise realiteedi teatavate peenenenud pääaju ärituste kujul. Viimased on kõrgema arenemisastme tuleku esimesed tunnismärgid, sihinäitajad — ja selle tõttu hingeeluliselt iseäranis huvitavad ja väärtuslikud. Samuti on tahtmisedgi tuleviku arenemisvõimaluste eelained, teenäitajad. Kus on ideaale ja tahtmisi, sääil on ka tulevikku, olgugi et halb maapind ja kaledad tuuled ja tormid nii mõnegi hää mõtte lämmatavad. Kuid see ei pea meid heidutama: loodus on juba selle eest hoolt kannud, et häist seemneist, häist tahtmistest rahva elus iialgi puudust ei tule. Tarvis neid ainult hoolikalt, armastusega kasvatada ja tugevaks teha!

IX.

Meie rahva väärtus peab tõusma! See on meie elujõulise ja eluhimulise rahvusluse juhtsõna. Et aga rahvas üksikute isikute kogu on, siis võib esitatud juhtmõte teostuda ainult üksikute isikute väärtuse tõusmise kaudu. Viimane oletab aga kahtlemata isiku enese sellekohast tahtmist ja aktiviteeti, sest välispidiste ahinõudega, ilma isiku enese tahtmise kaastegevuseta on õige vähe võimalusi isiku arenemise kiirustamiseks kaasa mõjuda. Isik võib ikkagi ainult omast energiakapitalist, omal tahtmisel ja püüdmisel areneda; kõrvvalt võib ta ainult arenemise sihtide selgitust ja niipalju hoogu saada, kui palju ta omade sisemiste võimete tõttu suudab kanda.

Nii viib meid rahvuse küsimusegi eritlemine selle lõpujaama juure, millest kõik inimlik edu algab, millest kaugemale ehk sügavamale minna konkreetselt võimatu. Isikus on kõikide väärtuste alus ja mõõdupuu, isik on kõigi ühiskondlikkude ja rahvuslikkudegi väärtuste looja algement, olgugi, et isik ise nende ajalooliste väärtuste raamidesse on suletud. Meie võime ühiskondliku ja rahvusliku arenemise kohta iga-

suguseid õpetusi üles seada, kuid konkreetsele vaatlemisalusele jäädes ei pääse meie siingi isikust mööda, kui teatavast ühiskondlikust ja rahvuslikust algaatomist, milles sulavad kokku kõik välised muljed ja mõjud aastatuhandete kestes pärivuse teel omandatud jõukapitaliga, et esile murduda uusi väärtusi luues, uut elu sünnitades.

Tähendab, kui meie üleüldse meie rahva väärtuse tõusmist tahame, siis peame seda kõige päält oma enese isikus maksvusele viima. Selleks on võimalusi kõigil ja igal ühel, sest vaevalt võib mõelda inimest, kes ennast täielikult, omade võimete absoluutseni ulatuspiirini oleks välja arendanud. Meis igasühes on jõudude hallikas kätketud, millest ammutades me oma isiklikku elu ja selle kaudu kogu rahva elu rikkamaks, ilusamaks võime teha.

V. Ernits.

Rahvuslik tunne Eestis.

Ma ei taha rahvuse mõistet siin harutusele võtta ega selle teadusliku, filosoofilise põhjendamisega tegemist teha. See ei kuulu minu kompetentsi. Ma loodan, et seda muud asjatundlikumad ei viivita tegemast. Mulle on rahvuslik küsimus kui praktiline olemus, entiteet olemas, mida teoretiseerimine ei saa olematumaks teha. Nende targutustele, kes rahvuslikku poliitikat väikerahvaste juures eitavad, seda koguni kahjulikuks kuulutades üleüldise kultuura mõttes, tahaksin ühe praktilise, konkreetse argumendi vastu asetada, mis ümberlükkamatu on ja kõik vastu-argumendid üles kaalub: rahvuslik võitlus algava, noore rahvuse juures on just kultuuriliselt produktiivne ja progressiivne; ühes rahvusliku tunde ärkamisega ja rahvusliku liikumise ilmumisega on alati kaasas käinud kultuuriline edu nii hästi ainelisel kui vaimlisel alal; rahva kultuuriolud on intensiivistunud, tihenened, ta elujõud nagu kasvanud. Rahvuslik võitlus oletab väikese, poliitiliselt iseseisvusetu rahva juures teatavat ohvri-meelist vaimustust ja elujaatavat idealismi. Seda näitavad kõigi noorte ja rõhutud rahvaste liikumised — soomlaste, tshehhide, ungarlaste, ruteenlaste ja ka poolakate juures. Võib seepärast ütelda, et seesugused väikerahvad rahvuslikus võitluses on teataval määral hingeliselt suursugunenud ja karastunud. Rahvusliku liikumise vastu olla tähendab seega kultuuri ja edu vastu olla.

Ilma oma rahvusliku liikumise ja kultuurita oleksid eestlased praegu samasugugusel haridusjärjel kui setud.

Rahvuslik elu ja liikumine on meil juba ligi poolsada aastat olemas. Kui meil kord rahvusena tahetakse püsida ja

rahvuslikku kultuuri luua, siis on see küsimus meile üks tähtsamist. See on meie eluküsimus. Loogiline ja oodatav oleks, et huvitus selle küsimuse kohta suur oleks ja et seda seejärel oleks põhjalikult käsitletud, läbi harutatud, sõelutud. Midagi sarnast ei ole sündinud. Kreutzwaldist meie päivini ei ole keegi kusagil püüdnud Eesti keeles rahvuse olemuse küsimust üldisemalt seisukohalt vaadelda ja teatavas mõttes natsjionalismi ideoloogiat nii hästi üldiselt kui meie rahva kohta eraldi välja töötada, meie rahvuslikka püüdeid, ülesandeid ja lootusi esitada. Seda ei ole teinud ei keegi meie ajakirjanik-poliitikamehist, ega ükski meie kirjanikuist, kes ka pea kõik ühtlasi on ajakirjanikud. Kui sügavam ja põhjalikum ideoloogiline traktaat oleks olnud raske kirjutada¹⁾, siis oleks vähemalt oodanud, et rahvusliku aate ja tunde õhutamiseks mõni agitatoorist laadi broshüür oleks aegu saadud. Pääle Jakobsoni „Kolme isamaa kõne“ (a. 1871.) ei ole midagi sellesarnast ilmunud. Ükski meie poliitik ei ole seda tarviliseks arvanud või võimalikuks leidnud teha. Mis on tehtud, see on vastakas propoganda — natsionalismi eitamine. Ja seda on tehtud huvitavalt, elavalt, vaimurikkasti, hiilgavalt — Grenzsteini kurbkuulsas teoses „Herrenkirche oder Volkskirche“ (a. 1896). Keegi ei ole replikeerinud sellele²⁾.

Näen selles meie tõu loidust ja apaatiat, mis millegi pääle ei viitsi reageerida, maha arvatud kui see isikut puudutab. Näen selles üldise kirjutamisraskuse, düsgraafia nähtust, mida meie tõug näib põdevat: eestlasel on nii lõpmatult raske omi mõtteid kirjalikult sõnastada ja neid ilusasti korraldada³⁾. Ma näen aga selles enne kõike rahvusliku tunde

1) Sellest oleks pidanud esialgu, rahvusliku ärkamise ajal Saksa keeli kirjutama, nagu seda Soomes Snellman Rootsi keeli tegi, sest et nii paremini oleks võinud mõjuda Saksa haridust saanud Eesti haritlaste ja üldise saksastunud eestlaste pääle. Mingisugust eestisõbralist, estofiilist liikumist katsus küll Harry Jannsen omal ajal ajada, omas kuukirjas Heimat (1884), kuid selle taga puudus nähtavasti tõsisem jõud.

2) Vabandakse endid tsensuuriludega, „kiitsaste väravatega.“ Aga neistki oleks võinud kuidagi üle saada. Osav publitsist oskab ka nii kirjutada, et ta omi väljütlematuid mõtteid just ridade vahelt laseb välja paista neile, kel silmad on näha.

3) Ka seda võiks vahest osalt oludega seletada.

nõrkust ja leigust. See on mulje, mis saadakse, meie rahvusliku liikumist enne ja nüüd tähele pannes. Ja siis veel kehatakse mõnelt poolt meile rahvuslikku liialdust, shovinismi ette heita!

Tõepoolest, rahvuslik tunne on meil ikkagi nõrk, pääliskaudne, väga pääliskaudne.

Ta on seda alati olnud. See on otse skandaal, kui nõrk ta on. See nähtus on võõrastellegi silmi torganud: venelased, kel on olnud võimalust tähele panna nii lätlasi kui eestlasi, väidavad, et esimesed palju suuremad natsjonalistid on kui viimased. Ja mille muuga kui rahvusliku tunde nõrkusega ja pinnapoolsusega tuleb seletada seda nähtust, et meie vanemad haritlased, ise „Eesti elu edendajaiks“ ülistatud, kõige suurema südamerahuga lasid omad perekonnad ära muulastuda, ilma nähtavasti selle vastu sõrmegi liigutamata. Mis on saanud ja mis saab Hurtide, Kreutzwaldite, Jannsenite, Bergmannide ja muude järglasist ja mis keelt need kõnelevad?

Mis ma ütlesin „vanemad haritlased“, — meie avalikus elus „tegelasina“ esinejad kõnelevad — veel praegu — omas kodus, omas perekonnas võõrast keelt ja aitavad muukeeliste hulka meie maal suurendada. Muidugi katsutakse selle vabanduseks kõiksugu asjaolusid ette tuua: veel mõned aastakümned tagasi olnud Eesti haritlaste arv nii väike, et nad, kui ei tahtnud üksi jääda, vaid omasugustega läbi käia, sunnitud olid Saksa keelt kõnelema. Ja ka uuemal ajal, kus Eesti oma haritlaste seltskond juba olemas, olla kasulik „laste pärast“ võõrast keelt enamasti kõnelda (sest muidu ei saa tütreid Peetrilinna ja Moskva tshinovnikute perekondades guvernantede kohti).

Kuid lähemalt vaadates oli ja on süü suurelt osalt asja omaste isikute endi juures. Olgugi minu poolt sunnitud omas perekonnas ja lähemas ümbruses Saksa keelt kõnelema, oleksid nad säääl vähemalt Saksa keeles võinud Eesti rahvuslikust aatest kõnelda ja selle vaimu külvata ja õhutada, samuti kui seda Soome haritlased kunni 60-date aastateni tegid¹⁾. Kuid

1) Esimesed, kes 60-ndail aastail julgesid Soome keele oma koduseks keeleks võtta, olid parun Yrjö Koskinen, professor Julius Krohn, kuberner Järnefelt. Tähelepandav fakt: säääl läks rahvuslik liikumine keele asjus ülevvalt alla, meil alt ülespoole.

kes vanem haritlane võib endast ütelda, et ta seda oleks teinud. Oli võõraskeelse haritud seltskonna moraalne surve ja suggestioon nii halvav, siis teiselt poolt oli ka sinna sattunud Eesti haritlastel nii vähe isiklust, personaliteeti, karakterit ja mõju, et selles suhtes iseseisvalt toimida ja teisi, kõige päält oma perekonda, oma mõju alla võtta. Kuid talutarest ehk paremal juhtumisel kõstri, aidamehe, kooliõpetaja, mõldri perekonnast tulnud poistena nad arvatavasti tundsid end selles kõrgemas seltskonna miljöös ikkagi seevõrra seltskondlikult alamal seisvaks, inferioorseks, et neile mõttesegi ei võinud tulla selle kombeid ja tooni hakata revolutsioneerima; mingi keele kõnelemine ja teise halvaks, labaseks pidamine ning ka teatavate ainete puudutamine kuskil seltskonnas aga on enamasti tooniküsimus. Eesti haritlane ei võinud nähtavasti Eesti küsimusest oma perekonna kohvipeol nijsama vähe kõnelema hakata, kui sinna kraeta ja kingadeta ilmuda¹⁾.

Iseäranis halvav oli Saksa haritud seltskonna õhkkond, kus kohaliste rahvaste ja keelte põlgus verde oli imbunud. Seepärast ei olnud ime, et meie radikaalsem rahvusaate vool ärkamise ajal Peetrilinnast välja läks, sest et Vene seltskond seda põlgust ei tunnud. Ja Jakobson sai sääl oma esimese teadliku äratuse.

Et meie rahvuslik liikumine nõrk ja kahvatu on, seda näitab muu seas ka see asjaolu, et ta mitte ei ole jaksanud vaimustada ja enda poole võita paljuid herga hingega ja ärksa vaimuga isikuid. Viimased tõmbas sotsialismi magneet oma külge, sest see oli tugevam. Ka arusaadav: sotsialism pakkus noortele inimestele suurte autoriteetide poolt välja töötatud valmis teooriad, ilmavaated, ja hulk Venemaa noorimehi üli- ja keskkoolides oli oma elava vaimustusega eeskuj

1) Oletagem, et seesugune mõjuv personaliteet ja ühtlasi idealist oleks tõusnud, kelle üleolekut ka Saksa ümbrus oleks pidanud tunnustama, ja kelle isikliku suggestiooni tähtsus oleks suur olnud; seesugune isik oleks võinud ümbruse vaadete ja „toonid“ trotsiks julgeda radikaalsemalt Eesti rahvusliku asja hääks välja astuda ja suuremõõd tagajärgi kätte saada. Siis oleks tingimata naesterahvid leidunud, kes selle mehe pärast oleksid valmis olnud ta seisukohta ja vaateid omandama. Kahjuks aga ei tu nud seesugust meest.

andmas. Eesti noorelmehel ei olnud muud teha, kui need vaated omandada ja poolehoidjaks heita. Kodune rahvuslik liikumine aga mingisugust teooriat ei pakkunud ega annud ühtegi äratavat kirjutust. Ega või ometi nõuda, et iga noor isik ise oma teooria välja töötaks. Kui keegi oleks teise kallal tahtnud Eesti natsionalismi propagandat teha, siis ei oleks tal ühtegi võimalust olnud sellekohast raamatut, artiklit, broshüüri teisele pihku pista, mis tema vaateid oma autoriteediga teise silmas toetaks.

Ja tähelepandav nähtus; isegi kirjanikkude selts „Noor-Eesti“, kelt loomulikult radikaalsemat natsjonalismi võiks oodata, ei ole viimasel ajal, ka poliitilist värvi omandada kat-sudes, nagu Soomes „noorsoomlaste“ erakond oma ilmumise ajal tegi, mitte radikaalsemat rahvuslikku poliitikat omaks lipu-kirjaks võtnud, vaid on lasknud just sotsialistlikka elemente ja kalduvusi mõjule pääseda: ühiskondlikuis küsimusis tahe-takse radikaalsemad olla (vastukaaluks Eesti kõige rahvusliku-male erakonnale — Edu Erakonnale!). Rahvusküsimus jääb enam-vähem kõrvale. Ja nende uue kuukirja „Vaba Sõna“ pääsiht ja vorm ongi sotsiaalne. (Sellega ei ole ühtegi vaenu sotsialismi vastu avaldatud; siin ei ole muud tehtud kui fakte konsta-teeritud). Näha — kõik Vene vabameelse intelligentsi koopia, kes natsjonalismi ei tunne, sest viimane on tagurluse tunnis-märk, tõsivenelaste poliitika. Et aga natsjonalism suur- ja väikerahva juures kaks eri, peaaegu vastakat asja on, see unustatakse ära.

Ka see on kurb tunnistus meie rahvusliku tunde kohta, et see nii vähe meie kirjanikka on jaksanud inspireerida. Jutustavas kirjanduses ei ole sellest peaaegu jälgegi. Meie tähtsamad ja kuulsamad jutukirjanikud Eduard Wilde ja Ernst Peterson ei ole mitte üksi rahvusaadet oma teoste üheks motiiviks võtnud, vaid nad on vastupidi, püüdnud seda ironi-seerida, seda kahtlustada, selle negatiivseid nähtusi näidata¹⁾).

Siin ei ole mõeldud, et kirjanikud peaksid rahvuslikus vaimus jämedaid tendentsromaane kirjutama. Ei sugugi. Rah-

1) Näit. Wilde näidendis „Tabamata ime“ ja Petersoni romaanis „Rahvalgustaja“.

vušlik aade, rahvuslik võitlus aga oleks positiivses, jaatavas mõttes esitatuna, teosele annud mingisuguse sügavama, tõsisema tagaseina, suursugusema, idealistlikuma õhustiku, nagu seda näituseks Arvid Järnefelti „Isamaas“, Juhani Aho „Kevad ja tagatalv“ - nimelises romaanis ja ta laastudes ning Andreews Needra „Sõõrusuitsus“ nii sümboolilisel kujul leiame.

Õeldakse, et meil isamaalisi luuletusi küllalt on sepišetud rahvusliku ärkamise ajast saadik. Kuid peab tunnistama, et Koidulast (kes verelt poolsakslane oli) kuigi palju kaugemale ei ole jõutud. Mis Koidulal uus oli, on epigoonid ära labastanud ja ära vesistanud. Mitte põrmugi ei ole tundeskaala laiunud. Ikka samad kulunud ütlushed, mis natsjionalismile enam kahjuks kui kasuks on. Meie isamaalised laulud, meie rahvuslikud fanfaarid ja eleegiad, meie tõsine rahvuslik lüürika on alles vaja kirjutada.

*

Miks aga on meie rahvuslik tunne, meie natsjionalism nii nõrk? Et selle nõrkuse põhjusele jälgile saada, vaja teada, millest ülepää tekib inimestes rahvuslik tunne ja teadvus ja eluinstinkt. Mulle näib, et pääasjalikult kolme teguri läbi.

Esimene neist on oma rahva jõu ja vägevuse tunne. Rahval peab olema, millest ta võib uhke olla. Et suuril kultuurrahvail seda jõudu, vägevust ja hiilgust enam on kui vähemil, siis on rahvuslik iseteadvus ja uhkus nende juures loomulik asi, mida ei tarvitsegi õhutada ega äratada. Inglise ei hakka iialgi oma rahvust salgama. Seega võib ütelda, et ses mõttes suurrahvail natsjonaalist küsimust ei olegi. Kui see neil päevakorrale tuleb, siis enamasti muude vägevamate rõhumise puhul. See tunne aga on midagi hoopis teist laadi, kui noorte, surve alt vabaneda püüdivate ja ülespoole rühkivate rahvaste marterlik idealism. Ka väikerahvuste juures mängib ainelise ja vaimlise kultuuri tõus tähtsat rolli. Mida enam ühegi väikerahva majandus, kirjandus, kunst ja teadus jne. edeneb ja mida suuremad poliitised vabadused ta endale on kätte võitnud, seda kergem on sääl rahvuslane, natsjionalist olla ja seda laiemisse kihtidesse tungib see tunne, mida esiti ainult mõned üksikud ideoloogid ja idealistid kultiveerisid.

Teiseks mõjub selle tunde tekkimiseks ja elustamiseks kaasa ideoloogia ja propaganda, s. o. kuidas natsjonalismi tähtsust, olemust ja vajadust esitatakse ja kuidas omi kaasmaalasi sellele aatele tahetakse võita. Sest ei või tahta, et igaüks iseendast sellest teadlikuks saaks; ikka peab äratajaid ja õhutajaid olema.

Kuid mitte üksi sõna ei mõju, vaid veel enam praktiline eeskuju. Ja ka seda peavad ülemad, autoriteetlikud isikud andma.

Meil on kõige kolme poolest senni vilets lugu olnud. Meie rahva nii ainelise kui vaimlise kultuuri olud on vähe omased rahvuslikku tunnet ja vaimustust äratama; meil on kunni viimaste aastateni enam seda olnud, millest häbeneneda, kui millest uhke olla. Siiski viimasel ajal hakkab asi vähehaaval paranema. „Vanemuise“ ja „Estonia“ teatrimajade üleskerkimisega on ühel hoobil enam inimesi natsjonalistlikumaks tehtud kui enne kümne aasta jooksul. Üleilma kuulsaks saanud Eesti kunstnik, teadlane või kirjanik võidakas rahvusaatele ühe korraga mitmeid ja virgutaks nende leiget või külma rahvuslikku tunnet.

Et meil ka rahvuslikku ideoloogiat pea sugugi ei ole välja töötatud ja selle hääks lõpmata vähe on kihutustööd tehtud, seda tähendasime juba alguses. Meie poliitikamehed ei ole kunagi sütitava, poolevõitva ja sümpaatilise kirjutusega iseäranis nooresoo poole pöörnud, mille pääle selles sihis oleks pidanud katsuma võimalikult mõjuda, sest et see niisugusile idealistlikuile püüdeile kõige vastuvõtlikumat pinda pakub. Meil ei ole kunagi katsutud noortsugu ümberrahvustamise eest hoida. Ma olen kindel, et me rahvuslikus elus praegu suure tüki kaugemal oleksime ja hulga jõukamat elementi ja kultuurilisemat verd oleksime endile hoidnud, kui meil algusest saadik oleks enam selle mõtte hääks kihutustööd tehtud. Mitmed ei ole meil sellepärast natsjonalistid, et neile keegi õelnud ei ole, et nad seda peaksid olema.

Rahvusliku isetunde ja eriti praktilise natsjonalismi tekkimises on pääle nimetatud kahe teguri veel eeskujul määratu mõju, eeskujul nimelt, mis tuleb ülemalt poolt, rikkamate, enam

haritud, kõrgemis ametites olevate isikute poolt. Vaevalt kujutatakse ette, kuidas mass nii vaadete kui eluviiside poolest järele teeb nendele, kelle pääle ta kui peenemate, võimukamate ja targemate pääle alt üles vaatab. Mis keegi lugupeetud, rikas, kuulus isik ees teeb, seda tehakse kergesti järgi¹⁾.

Mõnigi Eesti kõster ei ole olnud sellepärast natsjonalist (nii ideeliselt kui praktikas), et ta nägi, et ta pastor, kes ka sündimise poolest eestlane, seda ei olnud; ta kõneles omas perekonnas Saksa keelt ja koolitas omad tütreid Saksa guvernantedeks, sest et ta pastorgi seda tegi, olgugi sündimiselt eestlane. Jõukas Eesti kaupmees maal (mitte igalpool) ei ole natsjonalist, vaid paneb omad tütreid Saksa kooli, sest et ta näeb, et ta naaber, rahvakooliõpetaja, keda rahvuse küsimus huvitab, temast sada korda vaesem on. Postiametniku proua (sündinud eestlane) mõnes väikeses linnas peab Eesti keelt halvaks ja kõneleb Saksa keelt, sest et ta märkab kadedusega, et sedasama teeb ka kõrgema ametniku proua (pesunaise tütar), kellele ta mehe palk palju rohkem ja palju kallimaid kübaraid lubab osta.

Selge on seega, et niikaua kui meie radikaalsemad ja teadlikumad rahvuslased on ainult väikesepalgalised kooliõpetajad, kehvad edasiõppijad, katuskambrites elutsevad luuletajad, võlgunud ajakirjanikud, algajad ja alles väikese sissetulekuga arstid, advokaadid jne., meie natsjonalisti veel mitte ei või täisjõuliseks ega omale loomulikule arenemise tipule jõudnuks pidada. Kui meil mõni ilmakuulus kirjanik, professor, vabrikant, kõrgem riigiametnik, miljonäär, kes oma automobiiliga ümber sõidavad ja kel toredad villad kuskil kodu- või väljamaa rannal, tuline isamaalane oleks, kohe kõik hakkaksid natsjonalistist palju rohkem lugu pidama ja sellest vaimustuma. Ja tõhtsamini kui kõige sütitavam ja uskuma panevam broshüür või kohmetu idealist võidaks ühe kodanliku proua ja preili Eesti

1) Sellest suur vastutus „suurte“ poolt. Kindel on, et missugune praktiline moraal kõrgemis klassides vallitseb, niisuguse ka alamis kihtides leiame. Täitsa õige on seepärast Prantsuse vanasõna: Tel maître, tel valet — nagu herra, nõnda teener. Järellikult kui haritlased tahavad „rahvalt“ paranemist nõuda, siis peavad nad selle kõige päält eneste kallal toime panema.

asjale ilus Eesti kavalier, kel ülikond hästi seljas istub ja kes niisama suurt osavust, kui ta shlipsi sidumises ning valtsi tantsimises üles näitab, ka karjeeri tegemises avaldab või vähemalt lubab avaldada.

Elav eeskuju, reaalsed faktid, see on, mida siingi vaja ja mis suure enamuse pääle mõjuvad. Kuid ka sõna ei ole mõjuta ja tagajärjeta. On inimesi, kelles see vastukaja leiab ja häädele elavatele eeskujudelle pinda valmistab. Ja üleüldse võib kindel olla, et põhjendatud, vaimustatud ja vaimurikkal sõnal, mis targa ja tõsise mehe poolt tuleb, ikka oma tähelepanelik ja huvitatud kuuljakond saab olema, eriti nooresoo seas, kes end sütitada laseb ja sõna läbi väljendatud aateid püüab teostada.

*

Õeldakse¹⁾, et kõik, mis sünnib ja on sündinud, on kõige parem. Sein ist gut. Et kui seda rahvuslikku ideoloogiat välja ei töötatud ega seda propagandat ei tehtud, siis nõnda kõige parem oligi ja nõnda just pidigi olema. Vaade õige ekslik ja — kardetav. Õnneks need, kes seda väidavad, ei usu ise sellesse; seda tõendavad nad oma praktikaga. Sest praktikas näitab inimene omi tõsiseid arvamisi. Kui sündinud faktid ikka hääd ja kõige paremad oleksid, seega et nad kord sündinud, siis ei oleks ka kahetsusel, karistusel, leinamistel mingit mõtet. Ei peaks seega mitte kurtma, et raudtee õnnetus on juhtunud, et tööline on tellingilt maha kukkunud, et keegi on petnud lootusi, mis tema pääle pandi jne., sest et need kord sündinud asjadena hääd on. Seega ei tarvitseks ka tuleviku eest hoolitseda ega kõiksugu ettevaatusabinõudega püüda õnnetusi ära hoida, sest kõik, mis juhtub, nii kui nii ei või ju muud olla kui hää. Seesugune vaade viib täielisse fatalismi.

Muidugi, kõik mis sünnib, sündinud on ja saab sündima, on kujunevate, kujunenud ja kord kujunevate olude läbi tingitud, determineeritud, kuid see ei takista meid ette kujutamast ja

1) J. Tõnisson eelpool avaldatud Ernitsi ettekandele järgnevis läbibrääkimistes.

soovimast, et teistsugune sündmuste kujunemine meile oleks meelsam ja kasulikum olnud. Ilma selle vaatega, et mitmed asjad teisiti ja paremini võiksid olla, ei oleks ka ühtegi progress ja arenemist maailmas.

Õeldakse: kui teatavad kultuurilised nähtused (kirjanduses, kunstis, majanduslikus ja poliitilises elus) meie juures mitte ei ole sündinud, kui kõik meie juures keskpärane on ja sagedasti alla keskpärasust, siis on see sellepärast, et meie rahvas omas m a s s i s ja oma kokkuseade ja olude tõttu muud ei võinud anda kui selle, mis ta on annud. Midagi ei ole õigem. Kuid sellest järgneb siis, et need elemendid, millest meie rahva võime teataval ajal kogunes, omas üleüldsuses ja vahekordades üksteisega mitte just kõrgeväärtuslised ei olnud; ja edasi: kui üks tähtsamist ja mõjukamist elementidest oleks teistsugune, parem olnud, siis ka tagajärg kahtlemata parem oleks. Kujutelgem, oletagem — nagu matemaatikas oletatakse — võimatu asi: mingisuguse maagilise, üliloomuliku väe läbi oleks meie rahva sekka tulnud keegi isik, varustatud haruldase tahtejõu ja erakordiste annetega, niisugune, kes oma kaas-aeglasist kaugelt üle oleks olnud ja kes seda tahtejõudu ja neid andeid meie rahva kasuks oleks tarvitanud. Siis oleks tagajärg, resultaat kahtlemata teistsugusem kui nüüd: meie rahvuslik asi oleks kaugemale edenenud kui praegu. Sest isiku mõju ei ole sugugi nii tähtsuseta kui mõned hindavad. Üks kõrgeväärtusline (superioorne) isik väärib (on väärt) sajad keskpärased, vahest koguni tuhanded¹⁾. Muidugi võib kõigeväärtusline isik kohasemas ümbruses enam korda saata kui ebakohases. Vastu seistes võib ta mingit voolu, liikumist pikaldada, poolt olles ja selle hääks töötades võib ta selle käiku kiirendada.

Indiviidi, isiku väärtust eitada või sellele liiga vähe tähtsust anda, on üks marksismi suuremist nõrkustest. See

1) Need, kes teoorias isiku väärtust ja tähtsust inimkonna ajaloo ja arenemises eitavad, ei käi praktikas sugugi oma teooria järgi: näit. kui kellelgi on vaja ülevaatajat, juhatajat oma majapidamise, chitustööde, mõisa, äri üle, kus mitmed teised isikud selle käsu all oleksid, siis ei võta ta selleks mitte keda juhtub, vaid vali b, ja nimelt selle, keda ka kõige osavamaks ja tublimaks peab, sest et ta usub, et selle üksiku isiku osavus ja tublidus ta ettevõtte resultaadi päale mõjuta ei jää.

on alati ühe uue idee fataliteet: üht uut seadust ehk nähtust leides (näit. Marxi suurte hulkade vahel valitsevate ökonoomiliste vahekordade mõju sündmuste pääle) ollakse kalduvad kõiki muid tegurid, eriti vastakat laadi, ebatähtsaks, mõjutumaks pidama.

Minu kindel arvamine on: tuleks meile korraga geniaalne poliitikamees, osav ja aateline publitsist, kõrgeandeline kirjanik, luuletaja Jumala armust, siis ei jätaks need oma mõju avaldamata, nad looksid või edendaksid teatava meeoleolu, ilmavaate, õhkkonna, mis oma kord nii hästi vaimlistel kui ainelistel aladel teatavad muutused ja arenemised aegu saaks.

Kui üks parem ja kõrgeväärtusline indiviid juba nii tähtis, nii mõjukas on ühe rahva saatuselle, seda parem, kui neid rohkem leidub, kui kogu rahvas paremist indiviididest koos seisab. Selt vaatepunktilt on soov, mille V. Ernits oma artikli lõpus avaldab, pööraselt õige ja ma ei saa muud kui sellega ühineda: saagem paremiks! Kõik on selles. Saagem paremiks igas suhtes, sellest ripub meie rahva saatus. Vastustagem kahjulikka mõjusid, ärgem käigem halbade eeskujude järele. Töötagem enam ja paremini, plaanlikumalt. Püüdkiem täieneda. Saagem õnnelikumiks, harmoonilisemiks inimesiks. Siis võime ka oma rahvuse õnnelikumaks ja harmoonilisemaks arenemises kindlad olla.

Joh. Aavik.

Järeilmärkus. Pärast selle artikli kirjutamist ja avaldamist a. 1914 detsembris on nähtusi ilmunud, mis üht kohta siin õiendama sunnib, nimelt seda, kus „Noor-Eestile“ vähest natsjionalismi ette heldetakse. „Vabas Sõnas“ ilmunud kirjutused rahvusliku küsimuse üle, eriti Jüri Vilmsi poolt, osutavad, et ka „Noor-Eesti“ poliitilisis ringkonnis rahvuslikud tendentsid hakkavad enam mõjule pääsma, mis laseb loota, et „Noor-Eesti“ ka rahvuslikus poliitikas kõige radikaalsema parteina või rühmana saab esinema.

Joh. Aavik.

Rahvus ja klass.

I.

Rahvuse ja klassi vahekorra küsimus on uuema aja seltskondliku mõtte arenemisloos õige tunduvat segadust sünnitanud. On nähtud sagedasti neid mõisteid täiesti vastakaina, ebaühendatavana. On peetud ühelt poolt rahvust, teiselt poolt klassi päämiseks tõukejõuks ajaloos, ignoreerides kas täielikult ehk osalt teist tegurit.

Marksism, mille järele „majandus“ ja klassivõitlus ajaloolises arenemises nii otsustaval kohal seisab, püüab ka rahvuslikka liikumisi, koguni erinemisigi klassivõitluse avalduseks pidada. Marx ise küll ja Engels tunnustasid üksmeelselt rahvuslike ja tõuliste vastolude olemasolu, mida nii mõnedgi hilisemad marksismi edustajad on püüdnud ignoreerida. On tuntud need mõtted, mida Marx avaldanud 1848. a. rahvuste liikumiste, samuti Slaavi, Germaani ja Madjari tõugude võitluse, tshehhide tõulise jõuetuse ja nende ärasulavuse kohta „energilisemasse (Saksa) tõusse“ jne. Marx ja Engels mitte ainult ei tunnustanud rahvust ja rahvuslikka huvisid tähtsaks teguriks ühiskondlikus elus, vaid nad tundsid ja avaldasid endid suurel määral Saksa isamaalastena, olgugi isamaalastena täis revolutsioonilist vaimu. Marx kaitses Saksamaa ajaloolist õigust võitluses Daanimaaiga Schleswig-Holsteini pärast ja pidas viimast Saksamaale tingimata tarvilikuks „nii strateegilisil, kui kaubanduslikuil põhjusil“ („Neue Rheinische Zeitung“). Ta nõudis koguni sõja kuulutamist Daanimaaale. Saksamaa rahvusliku ühinemise mõte oli Marxile, Engelsile ja Lassale'ile alati kallid, mida nad õige aktiivselt propageerisid; „Väike-Saksa“

keiserriik, mis „ühisest ja lahutamatu Saksamaast“ mitu miljoni Austria sakslasi ära eraldas, oli neile saksluse ühinemise mõtte viletsamaks ja puudulikumaks tegunemismvormiks. ¹⁾ Kuid liig suurena, lihtsana, veetlevana ja kõikvõimsana paistis epigoonidele, kes „marksistlikumad“ olid, kui Marx ise, oma suure meistri ajalookäigu seletusviisi ja klassivõitluse mõte, et selle tagant oleksid välja ulatanud üksikud katkendlikud, põhjalikumalt arendamata, laiali piljatud märkused rahvusküsimuse kohta, mis päälegi tarvili- selt kokkukõllasse polnud viidud Marxi ja Engelsi üleüldise ajaloolise ilmavaatega, nende pääväitega, „et iga ajalooline võitlus, olgu see poliitilisel, usulisel, filosoofilisel ehk mõnel muul ideoloogilisel alal, lõpulikult ikkagi midagi muud pole, kui enam vähem selge klassivõitluse avaldus, kuna seltskondlikkude klasside olemasolu, järelikult ka konfliktid nende vahel on oma korda majandusliku seisukorra edenemisejärje, valmistuslaadi ja viisi ning selle viimase määratud vahetuse läbi tingitud.“ ²⁾ Majanduslik olukord määrab ära kogu seltskondliku korra, ka rahvusliku liikumise, mis olulikult muud pole kui klassivõitlus. See teooria sai ilmeksimatuks pühaduseks, kõikumatuks dogmaks. Kuid siiski kõige õigeusklikumadki, koguni „suur marksismi inkvisiitor“ Kautzky on ajajooksul leidnud tarvili- ku olevat mõnesuguseid parandusi tuua marksismi ajaloovaatesse. Omas teoses „Ethik und Geschichtsauffassung“ lausub Kautzky muu seas: „Seltskondliku korra määrajaks ei ole mitte kõlbuslik ideaal, vaid valitsevad ainelised tingimused, valmistustehnika, looduslik ümbruskond ja selle seltskonna naabrite ja esivanemate omadused.“ ³⁾ „Naabrite ja esivanemate omadused!“ — Kas ei tunnustata nende sõnadega rahvusliku ja tõulise teguri tähtsust ajaloos?

Läinud aastasaja tööliste liikumine ja „teaduslik sotsialism“, mis oli sündinud Lääne-Europa „rahvuslikuis

1) F. Mehring, Geschichte der deutschen Sozialdemokratie, I.

2) K. Marx, 18 Brumaire; Engelsi eessõna kolmandale saksakeelsele väljaandele.

3) „Die Art der Nachbarn und Vorfahren der bestehenden Gesellschaft“.

riikides“, ignoreeris esialgu rahvusküsimust pea täielikult. „Proletaarlasel ei ole isamaad“ — oli hüütud „Kommunistlikus Manifestis“. Tunti ainult „kahte rahvust“. Esimeks neist peeti valitsevat klassi, teiseks, kes sellele oma huvide poolest vastakas, — proletaarlasi. Rahvuslikuks ilmavaateks oli „naiivne kosmopolitism“. Sotsialism tungib ajajooksul „rahvuste riikidesse“, kus rahvusküsimus märksa tunduvamat osa etendas. „Naiivne kosmopolitism“ tuli revideerimisele. — Meie aja tööliste liikumine ja sotsialistlikud voolud ei saa ega tahagi enam vaikides mööda minna rahvusküsimusest; viimane on nende eeskavus ja tegevuses õige silmapaistva tähenduse omandanud. Kuid olgugi et praktikas uuele seisukohale asunud, püsib suurem osa marksiste teoorias ja rahvuslike eluavalduste seletamises ikka endisel seisukohal. Ei ole sellest ühekülgisusest vabad ka paljud kriitilisemadgi pääd. Nii seletab O. Bauer, kellel sotsialismi ja rahvusküsimuse vahekorra revideerimises nii tähelepanemisväärilised teenused, rahvuslikka erinemisi majanduslike põhjustega, pidades rahvuslikku võitlust klassi antagonismide avaldumiseks.¹⁾ Ei tarvitse selle vastu midagi olla, kui O. Bauer Germaani suugarude rahvuslikku differentseerumist seletab nende rändavast elamisviisist põlluharimisele üleminekuga, kuid kui tema rahvuslikka eluavaldusi üldse majanduslike põhjuste sünnituseks püüab pidada, siis peame sarnast järeldust ühekülgseks ja põhjendamatuks. Samasuguseks peame ka tema (samuti pea kõigile Austria rahvuslike liikumiste marksistlikele uurijaile omast) püüet rahvuslikku võitlust klassi antagonismide avaldusvormiks pidada.

Eestis, kus seltskondliku mõtte loovusjõud senni nii silmapaistvalt väeti olnud, kus ärganud proletariaadi esimesi iseteadlikumid sammusid võõrsilt halvasti mahakirjutatud raamatutõdedega taheti juhtida, sai — nii ebakohane kui see ka meie oludes oli — sotsialismi „rahvuslikuks ilmavaateks“ — naiivne kosmopolitism. Tunnustati ainult klassi ja klassivaheid, eitati rahvuslikku momenti ühis-

1) O. Bauer, Die Nationalitätenfrage und Sozialdemokratie, Wien 1907.

kondlikus elus, olles täiesti oskamatu orienteeruda rahvuslikuis eluavalduis. Ajajooksul on endisest seisukohast hakatud loobuma, kuid inertsia mõjul on veel nii paljuiski päis endised vaated püsimas valitsevina.

Kui marksism on patustanud ühekülgusega, tunnustades ainult klassivahede ja neist tekkivate konfliktide tähtsust, pidades iseseisvusetuks rahvuslikku tegurit ajaloos, siis ollakse mõnelt poolt kalduv vastakasse äärmusse, — hinnatakse ülikõrgeks rahvuslikku ja tõulist momenti, täielikult ehk osalt ignoreerides klassi tähtsust ja iseseisvust. See käib kõige päält ühe osa sotsioloogilise darvinismi ja antroposotsioloogilise kooli edustajate kohta. Nii peab L. Gumplovicz, kes ajaloos ainult tõuvõitlust näeb, klassilisi vahesid lõpulikult ainult tõulisteks. Seltskonna tekkimist seletab ta seega, et esialgu ühest tõust pärit olev rühm inimesi teisi tõusse kuuluvid isikuid enese alla heitis ja nende üle valitsejaks sai, mille tagajärjel klassid sündisid.¹⁾ Collingoni järele on igasugune klassivõitlus lõpulikult tõulist laadi. Lapouge, kes iga seltskonna ajaloolist saatust etniliste ja raassiliste muutustega püüab seletada, peab ka klasse tõulisel alusel põhjeneviks.

Kõige rohkem on klassivahesid ignoreerinud — ja seda rahvuse nimel — pea kõigi maade rahvuslased. Enese kihi huvid on kujutatud ikka üldrahvuslikeiks; on kõneldud „rahva juhina“ „terve rahvuse nimel“ jne. Eesti rahvuslaste vahékord „kihtide“ vastu oli veel hiljuti õige segane ja kristalliseerumata; on seda vahest osalt praegugi. Kui „Teataja“ 1901. aastal „rahvuse jumaluse kõrvale ühe „sureliku“ suuruse — majanduse“ seadis, kuid ühes sellega ka „mõtlejate rahvuslaste“ häälekandja tahtis olla ja kui „Uudised“ paar aastat hiljemini (1903. a.) meie olusid marksistliku „kihiõpetuse“ seisukohalt katsusid valgusta, samal ajal rahvuslikku üheõiguslust nõudes ja „verd veest paksemaks tunnistades“, siis tõsteti rahvuslaste poolt otse-

1) L. Gumplovicz, Der Rassenkampf. — Hiljemini deffineeris G. tõugu väga laialiselt, osalt ebamääraseltki, mille tõttu tema teooria taotatava monistliku iselaadi kaotas.

kohe hädakisa ja laideti ülekohtuselt, nähtavasti sihilikult, need (tol ajal Eestis veel haljad) mõtted maha. Kihiope- tus ja tööliste klassiteadvuse äratamine ning kasvatamine tunnistati hädaohtlikuks Eesti väikerahva olemasolule ja edenemisele. Hiljem lubati küll ka klassile rahvuse kõrval „oma maalapike“, kuid sellegi pärast jäi rahvuslaste „teooria“ endiselt segaseks ja lonkavaks. Kord peeti kih- tidesse erinemist täiesti loomulikuks ja klassipoliitika tin- gimata tarvilikuks, kuid sääl samas leiti, et klass muud ei olla, kui „sündsaks müüri lõhkujaks inimlise edu aate käes¹⁾ ja et meie rahvast ometi suuremad ühised rahvuslikud üles- anded klassivõitluse eest hoidvat. Jõudusid väikerahva keskel ärgu „pilbastatagu“! — seda hüüdu saame kuulma tulevikuski, kui klassivõitlus avaramad tingimused saavutab.

II.

Kas siis tõesti rahvus ja klass on ebaühendatavad, täiesti vastolus üksteisega? Kas on siis õigustatud ühel poolt klassi, teiselt poolt rahvuse iseseisvusetuks tunnista- mine? Kas peame, ühte neist oma ajaloovaatesse võttes, teise säält eemale tõrjuma? — See selgub kõige päält nende mõistete analüüsist.

Klass ja rahvus mõlemad on sotsiaalsed rühmad. Iga sotsiaalset rühma iseloomustab teatav kindel tunnismärk. Need tunnismärgid on mitmetüübilised, nagu rahvuslik tunnismärk, klassiline, usuline jne. Iga tüübiline tunnis- märk on meile kriteeriumiks, mille abil meie individuumide kogu võime klassifitseerida mitmesugusisse kindlatüübi- lisse rühmis. Nii jagunevad Venemaa elanikud rahvusliku tunnismärgi järele mitmekümnesse rahvusse, usuliselt aga langeb sama inimeste kogu mitmesse usutun- nistusse, klassitüübi järele erineb ta maaomanikkudeks, kapitalistideks, töolisteks jne. — Nii on selge, et iga tar- viliselt kogukas inimeste hulk tüübiliste tunnismärkide

1) Postimees nr. 5 — 1909. a.

järele paljuisse kihtidesse võib jaguneda. Ja need kihid võivad üksteis kas osalt ehk täielikult kinni katta, ehk üksteisest täiesti lahus olla. Üks ja sama usk võib mitut rahvust ühendada. Ühe ja sama rahvuse liikmed võivad mitme erineva usutunnistuse poolehoidjad olla. Ühte ja samasse seltskondlikku klassi kuuluvad mitmest rahvusest ja mitmet usku isikud jne.

Keegi ei saa ühel ja samal ajal mitmesse ühetüübilisse sotsiaalsesse rühma kuuluda; eestlane ei saa samal ajal olla lätlane, protestant ei saa olla õigeusulane, proletarlane ei saa samal ajal olla kapitalist jne. Kuid inimesed võivad kuuluda ühel ja samal ajal mitmesse isetüübilisse sotsiaalsesse rühma. Eesti ärimees, kes rahvuse poolest eestlane, usuliselt luterlane, võib olla, näit., oma seltskondliku seisukorra poolest kodanlane, omade poliitiliste vaadete poolest — eduerakondlane jne.

Missugune tunnismärk iseloomustab rahvust ja missugune klassi? Me jääme selle küsimuse päale kindla vastuseta, kui me ei katsu lähemalt ära määrata klassi ja rahvuse olu ning mõisteid.

Peame kõige päält tähendama, et senni puudub nende mõlemate mõistete kindlajoonelisem definitsioon, mis oleks üleüldiselt tunnustatav. — Bagehot ütleb rahvuse kohta, et see üks neist paljuist nähtusist on, mida meie teame ja tunneme senni, kui meil mitte tarvis pole neid kindlamalt ära määrata; kui meilt aga seda nõutakse, siis ei suuda me selle kohta mingit selget ega täpipäalist vastust anda.¹⁾ Selle selgusetusega ei ole mitte rahule jäädud, — ja nii on terve rida — nii metafüüsilisi, psühholoogilisi, empiirilisi ja teisi rahvusteooriaid sündinud.

Rahvust iseloomustab tema liigetele omane enam-vähem ühtlane rahvuslik iseloom ja ühised kultuuri vormid. Rahvuslike iseloomude iseäralisused ja olemasolu on tõsiasi, mida võib eitada ainult doktrinäärsus, mis asju nii-sugusina näeb, nagu ta neid tahab näha.

1) Bagehot, Der Ursprung der Nation. Leipzig, 1874, lhk. 25.

Rahvusliku iseloomu ignoreerimine on pärit „valgustusaja“ mõtlejailt, kes keelt ainuks rahvuslikuks erinemisaluks tunnustasid. Hiljem sai see vaade enesele hulga poolehoidjaid, ta tungis koguni sotsialistlikkudessegi ringidesse. Ja oli ägedatki võitlust tarvis, enne kui omilt seisukohtadelt hakati taganema, mis aga mõnel pool veel sennigi pole lõppenud.

Tunnustades rahvuslikku iseloomu, vaieldakse veel selle üle, missugused jõud tema pääasjalikult moodustavad, — kas endogeensed, või eksogeensed (sisemised, s. o. tüüliised, või välised — „õlud“) — ja ei või pidada seda küsimust senni veel kaugeltki otsustatuks. — Kui meie rahvust vaatleme ajalooliselt, arvesse võttes ümbruse ja üleüldiseid elutingimusi, siis ei või me jääda tunnustamast rahvust inimeste rühmaks, kes ühesuguse saatuse osalistena pärivuse ja kultuurilise üheselamise läbi on omandanud ühtlase iseloomu ja ühised kultuuri vormid. — Põhjamaalase valkjat nahavärvi ei saa „neegristada“, nii ei saa ka pääseda omast rahvusest. Rahvuslik iseloom on elu enese vaotatud meie päale; ta on bioloogiline nähtus. Nii iseloomustab rahvust bioloogiline tunnismärk.

Mis iseloomustab seltskondlikku klassi? — Klass etendab suurt osa Marxi õpetuses. Kuid ei Marx ise, ega ka Engels ei anna kuskil kindlat, otsekohest seletust klassi kohta, kuidas nad temast aru said. Nagu teada, asus Marx oma „Kapitali“ kolmandas köites klassiküsimuse käsitlesele, kuid enne kui ta klassi kohta kindla definitysooni sai anda, tabas teda surm. Hiljemini on klassiküsimus nii mõnelgi pool suurt ägedust sünnitanud, klassi mõiste definitysoon aga on ikkagi jäänud vaieldavaks. Kuid see soovitatav kindlajoonelisem definitysoon ei olegi väga tarvilik meid praegu huvitava rahvuse ja klassi vahekorra juures. — Et klass kogu inimesi on, kellele omane ühine majanduslik tunnismärk, — see on väljaspool kahtlust ja vaevalt tahab keegi hakata selle vastu vaidlema. Missugune aga see majanduslik tunnismärk on — kas sissetuleku allikas, või sissetuleku suurus, või mõni muu, — sellest küsimusest pääseme siin mööda. On küllalt üleüldiselt konstateerida,

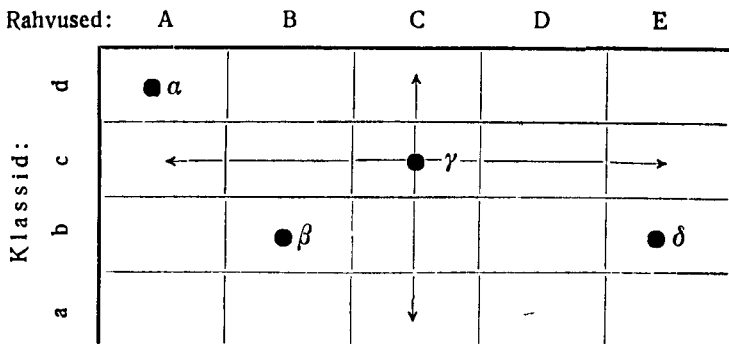
et inimesi ühendab klassi ühine majanduslik tunnismärk ja sellele vastav ühine majanduslik interest. — Tõug ja rahvus ei ole mitte klassid, sest neid ühendavad tüübilised tunnismärgid on bioloogilist, aga mitte majanduslikku laadi. Seega on siis rahvus ja klass täiesti iseseisvad, isetüübilised sotsiaalsed rühmad — esimene iseloomustuv bioloogilise, teine majandusliku tunnismärgiga.

Nagu ülal tähendatud, võib isik ühel ja samal ajal olla mitmes isetüübilises sotsiaalses rühmas. Nii kuuluvad inimesed üheaegselt rahvustesse ja klassidesse. Klass ja rahvus on need ühiskondlikud koordinaadid, mis ära määravad inimese seisukoha inimkonnas.¹⁾ Ja me ei või kum-

1) Seda väidet võib tarbekorral kitsenda intelligentsi ja üleüldse ideoloogilise rühma kohta, kus ühine klassiline koordinaat võib jääda õige tuhmiks ehk täiesti puududa.

Toim. täh.: Iga üksiku isiku kohta on see muidugi olemas. — Kolmandana ühiskondlikuna koordinaadina võiks pidada mingisse usutunnetusse kuulumist ehk kuulumattust nendes üleüldse; viimasel korral oleks isiku kolmas ühiskondlik koordinaat = 0.

Ühiskondlikkude koordinaatide selgitamiseks võiks järgmise diagrammi esita, kus rahvused kõrvalseisvina rubriikidena on märgitud (A, B, C, D, E...), kuna klassid neid põiki läbi lõikavad (a, b, c, d). Üksikud isikud (α , β , γ , δ) võivad ainult ühes rahvuses ja ühes klassis korraga leiduda; nende tegevus võib aga avalduda nii hästi oma

rahvuse piirides (nooled üles ja alla), kõigi klasside huvides, kui ka oma klassi piirides, teistegi rahvuste sama klassi huvides. Küllalt laialise ja suure jõutagavara puhul on tegevus võimalik mõlemas sihis, kuid harilikult määravad tegelikud asjaolud, eriliste

malegi keelda iseseisvust omas ajaloovaates, ei klassile à la Gobineau, Lapouge, Gumplovicz, ei ka rahvusele à la Liebknecht, kellele oli ainult „kaks rahvust“; proletaarlased ja kapitalistid.

III.

Ajaloost — sellest määratumast võitluste väljast, kus inimesed, ühinedes vähemisse ja suuremisse rühmisse, peavad kõige mitmelaadilisemid heitlusi elu ja surma pääle, käivad läbi punasena joonena kaks võitluste päätüüpi: rahvuslik ja klassiline. Rahvuste võitlustunne ajalugu juba inimsoo koidikul. Ta oli juba enne klassiliste antagonismide tekkimist; hiljemini oli ta klassivõitluse saatjaks, sagedasti suurt mõju avaldades selle ja üleüldise seltskondliku klassikorra pääle. Ja on kahtlust avaldatud koguni sotsialistidegi poolt, kas kaovad rahvuslikud antagonismid tulevikuski, sotsialistlikus korras, kui juba on kadunud klassivahed.¹⁾ Et nad teissugused, kultuurilisemad avaldusvormid omandavad, seda võime uskuda.

Marxi koolis on silmapaistev tendents seleta klassilistega kõiki ühiskondlikka antagonisme, nende seas ka rahvustevahelisi. Kuid sarnase monistliku ajaloovaate taotamine ei vii mujale, kui ühekülgsale liialdusele, ajaloo seletamise vägistamisele. — Klassi antagonism on vastolu kahe majandusliku rühma vahel, millel on lahkuminevad ehk vastakad interessid. Klassivõitlus on võitlus majanduslikkude kasude, ehk neid tingivate huvide pärast, mis ise ka mitte-majanduslikku laadi võivad olla. Kui aga võitlus on käimas, olgugi majanduslikkude huvide pärast, mitte-ma-

eluküsimuste iseloomu tegevuse pääsihi, millest muidugi teiste isikute teissuguse positiivse tegevussihi eitamise ei tohi järgneda: igalühel olgu täisvabadus oma tegevuse täielikumaks avaldamiseks enesele tegevussihite valida, rahvuse ja klassi piirides.

Eelolev diagramm selgitab sedagi mõtet, et vähemalt kahe sugused sidemed isikut inimkonnaga seovad: rahvuse ja klassi kaudu.

1) Ю. Делевский, Социальные антагонизмы и классовая борьба в истории, СПб. 1910, lhk. 122.

janduslikkude rühmade vahel, nagu seda ka rahvus ja riik on, siis ei ole see sugugi klassivõitlus. Sõda Saksa ja Inglismaa vahel, mille põhjuseks on suurel määral nende maade alatasa kasvav majanduslik võitlus, ei ole siiski mingi klassi antagonismi avaldus, vaid on võitlus rahvuste ja riikide vahel. Rahvuslikud antagonismid võivad olla täiesti vabad ainelisest omakasust, vabad igasugusist utilitaarseist motiividest, põhjenedes ainult tüübilise (rahvusliku) tunnismärgi lahkumisevuse pääl. Ühtlane iseloom, ühised kultuuri vormid, omandatud traditsioonid, mis põlvest põlve antavad, ühendavad inimesi võimsa solidaarsuse tundega, mis on suur jõud ajaloos. Nii ei ole rahvuslik võitlus mitte selektatav klassilisega, mis on võitlus kahe majandusliku rühma vahel, kuna aga rahvuslik võitlus on antagonismi avaldus kahe sotsiaalse rühma vahel, mida on suurel määral iseloomustamas bioloogiline tunnismärk.

Rahvuse ja klassi ning nende tekitatud antagonismide ja konfliktide vahekord ajaloos on väga mitmesugune olnud. — Kõige lihtsam on rahvuse ja klassi vahekord, kui nad ühte langevad, üksteist katavad, nagu see on rahvuste juures, kellest üks vägivaldselt on tõusnud võitjana, teine samal ajal langenud võidetuna kõigile omile liigetele lähikaudu ühtlasele majanduslikule tasapinnale. Siis on rahvuslikud antagonismid klassilised ja klassilised ümberpöörduvalt rahvuslikud. Nii seisid üksteise vastu heloodid ja spartiaadid Spartas, neegrid ja valged Ameerikas; samsugune oli Eesti-Läti orjamasside ning sissetunginud sakslaste vahekord. Kuid sarnane lihtsustatud seisukord on juba ammu kadumas, pääasjalikult „ajaloota“ rahvuste klassilise erinemise mõjul.

Rahvuslik iseteadvus ja klassiteadvus, mis loogiliselt sugugi vastandid pole,¹⁾ võivad aga olude mõjul neiks ikkagi saada. Ajalugu on rikas niisugusist näitustist. Kord on rahvuslik tunne ülekaalu saanud klassihuvidest, kord jälle ümberpöörduvalt. Makedoonia Philippos I aegu hoidsid aristokraatlikud erakonnad kõigis Greeka linnades Make-

1) Ka hingeliselt mitte.

doonia ülemvalitsuse poole, kuna demokraatia ja rahvamassid selle vastu võitlesid. Hiljemini oli samasugune vahekord Makedoonia vastu Atheenas, kus Aleksander Suure surma järele rahvamassides elavad isamaa vabastuslootused ja püüded lõkkele tõusid, mis aga kindlat vastutõotamist leidsid jõukama kihi poolt, kes, klassihuvidest juhitud, võõramaa valitsuse kasulikuma leidis olevat. Klassihuvid olid võimsamad rahvuslikuist.

1848. a. revolutsiooni eel püüdsid Austrias kõik neli suuremat ajaloolist rahvast riiklikult iseseisviks saada. Sakslased tahtsid, et Austria ära sulaks suure Saksa keisririiki; itaallaste, madjarite ja poolakate põlevamaks rahvuslikuks ihaks aga oli Austriat osisse tükelda. Need püüded aga leidsid kindlat vastutõotamist „ajaloota“ rahvuste poolt, kellel ei olnud mingit lootust riiklikku iseseisvust saada. Tšehhid ja slovakiid ei tahtnud kavatsetava Saksa suurriigi ülemvalitsuse alla sattuda. Samuti kartsid ruteenid Poola ja kroaatlased, serblased, slovakiid ning rumeenlased Madjari ülemvõimu. Need rahvused, mis olid alles ärganud ajaloolisele elule, põhjendasid kõik omad lootused vana Austria olemasolu päale. See lähtekoht lähendas neid valitseva tagurusega, kaugendades ajalooliste rahvuste revolutsioonilistest kihtidest, kes tahtsid uusi riike vana varemeile asuta. Kuid teisest küljest oli Austria väikerahvail nende kihtidega palju ühiseid huvisid. Ka nemad olid revolutsjonäärid, ka nemad võitlesid vabaduse, konstitutsiooni ja talupoegade vabastuse eest. Kuid rahvuslikud huvid olid võimsamad, — kartus oma rahvusliku tuleviku ja vabaduse eest tõukas need Slaavi rahvused reaktsooni rüppe, mis suurel määral kaasa mõjus demokraatia kaotamiseks ja nende ideede maha rõhumiseks, mille tegunemisest ka ajaloota rahvad nii väga huvitatud olid. Rahvuslikud huvid olid võitnud.

Rahvuslikku tunnet ja klassiteadvust on sagedasti eksploateeritud, neid liikuma pannes üksise vastu. — Inglismaa kavatsused Hollandi ja Shotimaad enese külge liita „Pika parlamendi“ aegu olid nende parlamendi tegevlaste algatatud, kes tahtsid populaarse teoga valitseva era-

konna autoriteeti kindlusta; ja nad hindasid rahva hinge elu väga õieti. Valitsevad klassid on ikka ja alati rahva patriootilisi tundeid tarvitanud enese kasuks ja seega sagedasti rahva kahjuks. Kuid on ümberpöörduvalt, olgugi harvemini, ka klassivõitlust sihitud rahvusliku liikumise vastu. Nii oli üheks motiiviks, mis Austria valitsust üleüldise valimisseaduse andmisega nõus sundis olema — põhjusemõte: Soziale gegen Nationale — sotsialistid rahvuslaste vastu!

Inimkonna suurepärasel ajaloodraamas puudub tegevusühtlus. Ei ole sääli ainutegevad ei klassihuvid, ega ka rahvuslikud. Kord on ülekaal esimesil, kord jälle viimasil. Kuuludes üheaegselt mitmesse isetüübilisse sotsiaalsesse rühma, ühendab inimene eneses ka nende rühmade huvivid, mille vahel võib olla ühest küljest antagonism, teisest aga solidaarsus. Nii võib ühe rahvuse kõigil kihtidel palju üldrahvuslikka huvivid olla, kuid samal ajal võib nende klassihuvide vahel lepitamatu antagonism valitseda. See üheaegne kuuluvus mitmesse sotsiaalsesse rühma teeb seltskondlikud vahekorrad väga keerulisteks ja segasteks ning raskendab sotsiaalsete rühmade vabanemistööd. Sellest ka see, miks rahvuslikud ja klassihuvid vastastikku kokku põrkavad, kord ühed, kord teised ülekaalu omandavad, tunduvat kahju sünnitades teistele.

IV.

Rahvuse ja klassi vahekorra määramine on üks raskemist ja keerulisemist ülesandeist tegelikus elus ja poliitikas. Ta on võrdlemisi lihtne rahvuslikus riigis, kuid märksa keerulisem ja raskem rahvuste riikides.

Kõik, kes on huvitatud isikule edenemisvabaduse loomisest, ei tohi kumbagi neist ühiskondlikest koordinaatidest ignoreerida. — Rahvus on väärtus isiku seisukohalt. Ta on ainuke kultuuri vormide omanik. Seepärast on kõik kihid huvitatud tema olemasolust ja rahvusliku kultuuri edenemisest. Ja see äratundmine ongi viimasel ajal hoogsalt hakanud laienema, iseäranis tõuget saades sõja-tragöö-

diast. Kuid see ei tähenda muidugi mitte, et kõigil klassidel ja erakondadel põhjusmõtteline lähtekoht rahvusküsimuses ühesarnaseks on saanud. Igale klassile on endiselt jäänud temale iseloomuline spetsiifiline rahvuslus. Kõrvaldades kõigi nende klassiliste rahvusluste teisejärgulisi erijooni, võime märgata kahte päämist rahvuspoliitilist voolu, kahte rahvusluse tüüpi. Üks neist, mille kandjaks pääasjalikult nii nimetatud rahvuslased, iseloomustub seega, et ta rahvust lõppsihiks, eesmärgiks, autonoomiliseks väärtuseks peab. Kõige tema tegevuse aluseks ja kriteeriumiks on rahvus. Ka klassivõitlus käib temal rahvusliku hindamise alla. Leitakse see rahvusele „kahjulik“ olevat (aga et see „sünnis müüri lõhkuja inimlise edu aate käes“ alati niisugune võib olla, — seda suudavad rahvuslased niisama alati tõesta), siis tunnustatakse see otsekohe õigustamatuks ja rahvusliku „iseolemise aluste õõnistamiseks“. — Sarnane rahvuslus võib ka väikerahva juures, kus rahvuslik edasitungimine enamasti ikka kultuuriliselt progressiivne ja produktiivne, eneses mõnda hädaohtlikku momenti peita. Olles veel rikas tsooloogilise elemendi poolest, võib ta kergesti shovinismiks, ainult tunnete ja hurraapatriotismiks muutuda ja seega kultuurivastaseks saada. Rahvuslikus kaitseseisukorras olemine ei takistanud Venemaa poolakaid sugugi juute rõhumast; Austrias aga oskas Poola rahvus oma „rahvuslikku nägu“ juba ammugi ruteenidele näidata. Samuti teevad seda tšehhid Böömimaal. Ja kusagil ei ole vist nii „suurejoonelisi“ juutide rüüstamisi uuemal ajal toime pandud, kui rahvuslikult rõhutatud Ukrainas. — Kuid mitte see külg „rahvuslaste rahvusluses“ ei huvita meid siin praegu; ei ka see mitte, et temale enamasti omane on alalhoidlus nii sotsiaalpoliitilistes, kui ka (olguigi harvemini) kultuurilistes küsimustes. Mille päale aga me siin tähelepanekut tahame juhtida, on see, et ametlik rahvuslus tumestab seltskondlikeist vahekordadest arusaamist, ignoreerib kõiki kultuuri sotsiaalse sisu alale käivid küsimusi, püüdes sisu ohverda vormile. Tema tunneb ainult ühte päämist ühiskondlikku koordinaati — rahvust. Ainult see avaldavat mõju elus ja ajaloos. „Klassikasudest aga ei

küsi elu midagi, vaid sammub oma rada edasi.“ (Postimees, 28, 1907.) — „Ühine kodumaa tundmus“ ei laskvat klassi-
huvisid mõjule pääseda. Sellesama tundmuse nimel olgu
ka töölised järeleandlikud tööandjatele, et aga rahvuslikku
rikkust kasvata.

Kui rahvuslastele on omane ainurahvuslik hindamis-
viis, siis on iseloomulik teise rahvosluse tüübi kohta rah-
vusklassiline kriteerium. Mõlemad päämised ühiskondlikud
koordinaadid leiavad tema poolt tarvilikku tähelepanemist.
Sellel voolul, mille edustajajaks on pääasjalikult demokraat-
likumad ringid ja erakonnad, mille tegevuslähtekohaks on
laialiste rahvakihtide huvid ja seega isikule vabade arene-
mistingimuste loomine *en gros*, on võimatu mööda minna
majanduslikul alusel põhjenevist klassivahedest. Samuti ei
saa ta ka rahvuslikku tegurit ignoreerida. Kuid rahvus ei
ole temale mitte lõppsiht, mitte eesmärk, vaid ainult tee
inimlikuks edenemiseks, ainult abinõu selle ideaali saavuta-
miseks.¹⁾ Tunnistades rahvust ja klassi, ollakse kaugemal
hädaohust kultuuri sisu ohverda vormile ja ümberpöördu-
vorni sisule; samuti ollakse vähem kalduv rahvuslikku
konservatismi, mis kõike rahvuslikku juba ainult selle-
pärast väärtuslikuks peab, et see rahvuslik on.

Eesti kodanlised ringid on klassi ja rahvuse vahekorra
kõisimuse otsustanud harilikus rahvuslaste vaimus, andes
rahvusele ainuvalitseja koha omas ajaloovaates. Demo-
kraatlikumis ringides on see küsimus mõnesuguseid muhe-
nemise märke hakanud avaldama, kuid senni õige viljaku-
seta. Meie iseteadlikumil töölistel aga on see, nagu
määratu hulk teisigi küsimusi, veel täiesti selgumata, pää-
asjalikult olude mõjul; ja siin on künda veel fanulikud
põllud.

1) Inimliku elu lõppsihiks võib rahvus niisama vähe olla kui
klassiki: mõlemad on ainult inimese konkreetiste püüete sihinäitajad.
Inimliku elu lõppsihiks võib ainult olla elu enese
arenemine, täienemine, ülendumine kõigi ühiskondlikkude
koordinaatide sihis; nii hästi rahvus kui klass on selle integraalse
arenemise üksikud avaldused. Toim.

Kuid kas ei ole ehk see rahvuse ja klassi vahekorra küsimus proletariaadile täiesti ülearune? Kas on töölisel üleüldse mingit kohustust ja ülesannet rahvusliku kultuuri vastu? On ju iga kultuur enam vähem vaba aja ja kül-luse sünnitus. Kas võib proletariaadilt, kellel need tarvilised tingimused puuduvad, kellele nii vähe antud, nõuda osavõtmist rahvusliku kultuuri edendamisest? Kas ei ole tema klassivõitlus samal ajal ka rahvuslikult tähtis ja väärtuslik, klassivõitlus, mille kaudu võimalikult laiad rahva-kihid, omandades avaramid edenemistingimusi, rahvusliku kultuuri osalisteks saavad ja seega ka võimaluse omandada selle edendamisest osa võtta? Tööliste juhid on seda nii sagedasti kinnitanud. Proletariaadi klassivõitlus olla sisuliselt ka kõige suurema rahvusliku tähendusega. Ja tõepoolest see väide on tunnustamisvääriline. Kuid oleks ekslik sellest järelda, nagu võiks töölisel, andudes klassivõitlusele, täiesti ükskõiksed olla rahvusliku kultuuri ja selle edenemise vastu. See lähendaks naiivsele kosmopolitismile, millel meie päivil ei tohiks olla enam mingit krediiti. Rahvusliku kultuuri edenemisest on huvitatud kõik kihid. On vale, et töölisel seda mitte ei ole. Kas siis tõesti neile, kes tahavad kord tuleviku kultuuri kandmisest osa võtta, on ükskõik, missuguseks meie keel jääb, — vaeseks ja harimatuks, või tõuseb ta rikkaks ja painduvaks väljendusabinõuks? Kas siis tõesti peame rahva vanavara — osa oma rahvuse vaimu ja kultuurikapitalist — jätma korjamata, et see mõne arvamise järele praegustele „suurematele hulkadele huvitust ei paku“ ja et temal „ainult teadusline tähtsus on“? ¹⁾ Kas siis tõesti võib „klassi seisukohalt“ eita kunsti ja kirjanduse edenemise tarvet? — Siin ei või ju ometi kahte vastust olla.

Olgugi et töölisel ei saa osa võtta suurel määral rahvusliku kultuuri varadest, ei anna see siiski veel mingit õigust seda kultuuri eita. Süüdi ei ole siin mitte rahvuslik kultuur, vaid majanduslik ebahühtlus, mis tee tema juure

1) Missugune geniaalne lihtsus argumenteerimises! — Koopia eest vastutan. Originaal on ilmunud trükis a. 1910. p. Kr. s.

suleb. See dikteerib proletariaadile kõige lähema ja otsekohesema ülesande ja sihi, mida ainult klassivõitluse teel on võimalik saavuta. Kuid samal ajal ärgu unustatagu ka mitte neid huvisid, mis meid rahvusega seovad. Selgitatagu klassivaheid, korraldatagu klassivõitlust. Pihustatagu meie differentseerivas seltskonnas tegelikult juba kadunud rahvusliku idüllil ja patriarhaalsuse viimased riismed, millega püüavad aga veel tooni anda meil „juhtival kohal“ olla tahtvad „rahvuslikud häälekandjad“. Oldagu valvel, et klassivastased fiktiiviste rahvuslike huvide nimel, mille taga võivad olla maskeeritud nende endi kihikasud, klassi seisukohale pääle ei saaks tungida. — Kuid see ärgu viigu rahvusliku kultuuri eitamisele, vaid peetagu kalliks seda. See ärgu takistagu rahvuslikul katsumispäivil tarvilistes küsimustes ühinemast teiste kihtidega. Kaitstagu oma rahvuse eluõigust ja võideldagu selle eest. Peetagu silmis mõlemid ühiskondlikka koordinaate — klassi ja rahvust!

H. Kruus.

Bibliograafiast.

Tähtsamad senni ilmunud eostikoelsed kirjutused rahvusküsimuse kohta:

- Aavik J.: Romaani ja Germaani kultuur. Eesti Kirjandus nr. 2, 1912.
Ernits V.: Rahvused Austria-Ungaris, Sirvilauad 1915.
„ Sõda, rahvusküsimus ja rahvuskultuurilised püüded. Sirv. 1916.
Juhanson E.: Eesti-Läti vahekorra. Vaba Sõna nr. 2, 1915.
Kruus H.: Preisimaa poolavaenuline poliitika. Vaba Sõna nr. 7/8, 1914.
„ Poolakate rahvuslikest püüetest Sirvilauad 1915.
„ Saksa rahvuslus. Vaba Sõna nr. 9/10, 1914.
„ Rahvuslik assimileerimine linnades. Vaba Sõna nr. 3/4, 1915.
„ Sotsialism ja rahvusküsimus. Vaba Sõna nr. 6, 1915.
„ Ajaloota rahvused. Sirvilauad 1916.
Laamann E.: Tõutervendus Eestis. Vaba Sõna nr. 2, 1915.
„ Rahvuspoliitika rahvameelses eeskavas. Vaba Sõna nr. 3/4, 1915.
Ridala (Grünthal) V.: Tõuküsimus, Eesti Kultura III; ka eritrükkis, Tartus, 1914.
„ Ranna eestlaste algupärast. Eesti Elu I, Tallinnas 1913.
Ruubel P.: Intelligentlikust liikumisest meil. Vaba Sõna 1914. ja 1915. a. nr. 2 ja 3/4.
„ Meie nooresoo vaimlisest murrangust. Noor-Eesti kirj. 1913.
Sulfs G.: Lõuna-Jüütimaa daanlased. Sirvilauad 1906.
Vilms Jüri: Eesti naivne kosmopolitism ja rahvuslus. Vaba Sõna nr. 1, 1915.
„ Eesti rahvuspoliitika. Vaba Sõna nr. 5, 1915. 1)

Tähtsamad saksakeelsed kapitaaltesed rahvusküsimuse kohta:

- Bauer O.: Die Nationalitätenfrage und Sozialdemokratie, Wien, 1907.
Springer R.: Der Kampf der österreichischen Nationen um den Staat.
„ Staat und Nation, Wien 1899.

Vene keeli:

- Кастелянский Б., ред.: Формы национального движения в современных государствах. СПб. 1907.
Коллонтай Л.: Финляндия, koguteoses „Общественные движения в России в начале XX. вѣка“, т. IV.
Залевский К.: „Национальные движения“, koguteoses „Общественные движения в России в начале XX. вѣка“, т. IV.
Национальные Проблемы, Moskvast ilmutav Venemaa rahvuslike voolude ühine häälekandja; sisaldab eneses muu seas täielikuma bibliograafia venekeelse rahvusküsimuskirjanduse kohta.

1) Ajalehtede kirjutuste ülevaadet ega täielikumat meie rahvuskultuurilisi küsimusi käsitleva kirjanduse bibliograafiat ei saa sel korral anda, ruumi puudusel. Loodame tuua selle järgmises albumis, ühes täielikuma, arvustava bibliograafiaga muiski keelis ilmunud kirjutuste kohta. Toim.

Lõppsõna.

Praeguste ärevate olude tõttu on võimatu kõiki lubatuid kirjutusi albumi jaoks kokku saada. Oli nimelt kavatsatud kirjutada rahvuse olemuse kohta, rahvusliku kasvatamise üle meie vanavara alusel, Baltimaade rahvakooli kohta, linna ja maa osa kohta rahvuslikuis hariduspüüdeis, meie ärkamisaja rahvusluse kohta jne. Kõige selle peab edaspidiseks jätma — need mõtted ei vanane ju, nii et neid võib käsitlusele võtta pärastisel, ometi kord tuleval rahulikumal ajal, pärast tuuli ja tormisid.

10. VIII. 1915.

Toimetaja.